

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Porovnání kázeňských opatření využívaných v České republice a ve Francii
Comparison of disciplinary measures in the Czech Republic and France

Bc. Jana Dostalová

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Richterová Ph.D.

Studijní program: Učitelství pedagogiky pro střední školy

Studijní obor: N PG 20

2024

Odevzdáním této diplomové práce na téma Kázeňská opatření v České republice v porovnání s Francií potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

15.4. 2024

Ráda bych poděkovala zejména paní doktorce Magdaleně Richterové, která již podruhé vedla mou práci. Děkuji jí, že mi pomohla s výběrem vhodného tématu a zároveň mě nechala pojmout práci tak, jak mi to bylo blízké. Také bych ráda poděkovala paním magistrám Janě Patkové a Annick Battiston, které mi poskytly detailní rozhovory, bez kterých by tato práce nevznikla. Nakonec bych ráda poděkovala své rodině, která mě po celou dobu studia velmi podporovala.

ABSTRAKT

Hlavní náplní této diplomové práce je porovnat kázeňská opatření využívaná v České republice a ve Francii, a to zejména na 1. stupni základní školy. K porovnání byly využity 2 rozhovory, jeden s paní učitelkou z České republiky a druhý s paní učitelkou z Francie. V praktické části byly analyzované také dokumenty zabývající se tresty a kázeňskými opatřeními. Bylo zjištěno, že kázeňská opatření vycházející ze školního řádu se v obou zemích liší. Česká kázeňská opatření se udílejí za pololetí, ve Francii jsou upřednostňována opatření, která se udělují ihned. Kázeňská opatření ve Francii se ale moc neliší s některými tresty, které v České republice jsou také využívány, ale nejsou uvedeny ve školním řádu. Jelikož se v tomto případě jednalo o výzkum kvalitativní, nemůžeme takové výsledky zobecňovat. Obě učitelky jsou spokojené s kázeňskými opatřeními, které mají k dispozici. Shodují se na tom, že u mladších žáků lépe fungují tresty okamžité s tím, že často obě využívají povinný přepis daného pravidla, které žák porušil. Kázeňská opatření úzce souvisí s tělesnými tresty, je-li dítě v rodině trestáno, má to vliv na jeho chování i ve škole. V České republice stále nebyl přijat zákon zakazující tělesné tresty v domácím prostředí. Oproti tomu Francie takový zákon přijala již v roce 2019. Při udělování kázeňských opatření nebo trestů by mělo být vždy nahlíženo na příčinu žákova chování.

KLÍČOVÁ SLOVA

výchovná opatření, kázeňská opatření, tělesné tresty, tresty

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is to compare the disciplinary measures used in the Czech Republic and France, especially at the first level of primary school. Two interviews were used for the comparison, one with a teacher from the Czech Republic and the other with a teacher from France. In the practical part, documents dealing with punishment and disciplinary measures were also analysed. It was found that disciplinary measures based on school regulations differ in the two countries. In the Czech Republic disciplinary measures are given per term, in France measures that are given immediately are preferred. However, disciplinary measures in France do not differ much with some punishments that are also used in the Czech Republic but are not mentioned in the school regulations. As this was qualitative research, we cannot generalise such results. Both teachers are satisfied with the disciplinary measures available to them. They agree that immediate punishments work better for younger pupils, with both of them often using a mandatory rewrite of the rule the pupil has broken. Disciplinary measures are closely related to corporal punishment; if a child is punished in the family, this has an impact on his or her behaviour at school. In the Czech Republic, a law prohibiting corporal punishment in the home environment has still not been adopted. In contrast, France has already adopted such a law in 2019. When imposing disciplinary measures or punishments, the cause of a pupil's behaviour should always be looked at.

KEYWORDS

educational measures, disciplinary measures, corporal punishment, punishment

Obsah

Úvod	8
Teoretická část	9
1 Funkce školy	9
1.1 Preventivní program	9
2 Trest	11
2.1 Definice trestu	12
2.2 Historie trestu	13
2.3 Tělesné tresty napříč zeměmi	15
2.4 Druhy trestů	16
2.4.1 Druhy tělesných trestů	17
2.5 Funkce trestu	17
2.6 Účinnost trestu	18
2.7 Charakter trestu	19
2.8 Nepřijatelné tresty	19
2.9 Místo vykonání trestu	20
2.10 Trest z hlediska psychologie	20
3 Rizikové chování	26
3.1 Kázeň a nekázeň	26
Praktická část	29
4 Metodologie	29
4.1 Obsahová analýza dokumentů	29
4.2 Rozhovory	29
5 Dokumenty	30
5.1 Úmluva o právech dítěte	30

5.2	Školní řád.....	32
5.3	Sankční řád	34
5.4	Výchovná opatření.....	35
5.4.1	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Výchovná opatření	35
5.4.2	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník	36
5.5	Kázeňská opatření dle zákona	36
5.5.1	Druhy opatření	37
5.5.2	Hodnocení chování	39
6	Francie a tresty.....	40
6.1	Kázeňská opatření ve Francii	42
6.2	Školní řád ve Francii	44
7	Rozhovory	45
7.1	Otázky.....	45
7.2	Rozhovor – Francie	46
7.2.1	Konkrétní rozhovor	46
7.3	Rozhovor – Česká republika.....	49
7.3.1	Konkrétní rozhovor	49
7.3.2	Porovnání odpovědí.....	52
8	Interpretace výsledků výzkumného šetření	55
	Diskuse	56
	Závěr.....	60
	Seznam použitých informačních zdrojů	62
	Seznam příloh.....	65
	Příloha 1–561/2004 Sb. Školský zákon, Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád.....	65
	Příloha 2–561/2004 Sb. Školský zákon, výchovná opatření	66

Příloha 3–359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Výchovní opatření	67
Příloha 4 – Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.....	70

Úvod

Od minulého století se kázeňská opatření ve školách velmi proměnila. Dříve se běžně využívaly fyzické tresty k zajištění kázně žáků. V té době byla jiná i výchova a přístup v rodině jak k dítěti, tak mezi rodiči. Emoce se tolik neprojevovaly, tresty byly běžnou součástí výchovy. (Žáková, 2018)

Tato diplomová práce se zabývá srovnáním kázeňských opatření na základní škole v České republice a ve Francii. Práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabýváme tresty, definicí, historií trestu, rizikovým chováním, kázní a nekázní. K výzkumnému šetření je využívána analýza dokumentů: Úmluva o právech dítěte, Školní řád, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí a Občanský zákoník. K další analýze byly využity různé dokumenty, abychom viděli kázeňská opatření v kontextu. V poslední části výzkumného šetření jsou dva rozhovory. Jeden rozhovor proběhl v České republice s paní učitelkou pracující na první stupni základní školy. Druhý rozhovor se konal na dálku prostřednictvím emailové korespondence s paní učitelkou z Francie, pracující také na základní škole na prvním stupni. Oběma učitelkám byly dány předpřipravené otázky, avšak na základě jejich odpovědí byly využity i otázky doplňující, nepřipravené. Jestliže se v práci mluví obecně o učitelovi, je využíván pojem *učitel*, který zastupuje i pojem *učitelka*. Ve stejném smyslu jsou užívány podobné pojmy jako *žák*, *ředitel*, *školník* nebo *vychovatel*.

Teoretická část

1 Funkce školy

Škola plní funkci jak vzdělávací, tak výchovnou. Ve škole nedochází k výchově pouze ze strany učitele. Žák může v přeneseném smyslu vychovávat, rozvíjet učitele. Zároveň například ředitel nebo školník a další pracovníci školy mají na žáka vliv.

Můžeme postavu rodiče v knize *Po dobrém, nebo po zlém?* (Matějček, 2012, str. 26) nahradit postavou učitele. Vztah mezi dítětem a vychovatelem není definitivní. Každý výchovný proces má jinou dynamiku. Vychovatel i dítě se vyvíjí a výchovné cíle se mění. Časem je nutné měnit a využívat jiné výchovné prostředky. Vychovatel situaci také subjektivně prožívá, trest tím pádem někdy může i více působit spíše na vychovatele než na dítě. Cílem vychovatele by mělo být nahlížet na situace co nejvíce objektivně, což je těžké. Leckdy hodnotíme situaci na základě předchozí zkušenosti s danou osobou. Například z Teorie nálepkování (Petrušek, 2006) je jasné, že se na základě jedné zkušenosti může přístup a pohled na někoho změnit tak, až se dotyčná osoba se svou nálepkou identifikuje a na základě se stává takovou za jakou jsme ji označili. Je proto důležité si stále uvědomovat, že jako lidé máme tendenci chovat se subjektivně a v nějakých situacích z této příčiny nespravedlivě.

1.1 Preventivní program

Prevence rizikového chování se dělí na primární, sekundární a terciární. Cílem primární prevence je předejít vzniku rizikového chování za použití účinných včasných opatření. V širším smyslu se dá primární prevence charakterizovat i jako *výchova ke zdravému životnímu stylu a k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti*. (Národní ústav pro vzdělávání, 2014)

V Pomůcce pro ředitele při tvorbě školního řádu (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) můžeme najít část, která se zmiňuje o preventivním programu. *Doporučené postupy, jež by škola mohla promítnout do svého školního řádu, vyplývají také z metodických pokynů MŠMT (např. prevence a řešení šikany a jiných sociálně-patologických jevů, Minimální preventivní program)*. K využití se nabízí také materiál

MŠMT popisující způsoby využití právních opatření při řešení rizikového chování žáků na školách.

2 Trest

Autorky textu *Tresty ve výchově dětí: ano, či ne?* (Ježková, Z. Krčíčková, K., 2014) mluví o trestech fyzických a psychických. Tresty jsou někdy považované jako výchovný prostředek k dosahování poslušnosti. V tomto případě dítě spolupracuje ze strachu, a ne protože chce. Psycholog Václav Martin tvrdí: *Když dítě trestáme, sdělujeme mu tím, že něco dělá špatně. Dítě to ale vnímá tak, že mu v tu chvíli odpíráme lásku, že se mu děje křivda... A že by tresty vylepšovaly atmosféru doma, vzájemné vztahy? To se rozhodně říct nedá,*“ Toto tvrzení lze aplikovat i na školní prostředí. Vychovatel si se žákem si tvoří také určitý vztah, který se vyvíjí a může být ovlivněn například vypjatou situací, na základě, které došlo k trestu.

Trest může být nástrojem k ovládnutí dítěte. Bohužel může dojít ke vzniku kauzálního mechanismu, kdy dítě v případě, že něco udělalo, ví, že následuje trest a vnímá to jako že si jsou tedy vyrovnání. Jestliže se to opakuje, dítě již ví, co následuje a jsou případy, kdy si uvědomí, že mu stojí za to něco udělat i za cenu trestu. Některé děti začnou například v takové situaci lhát. Špatně zvolený trest zastavuje špatné nežádoucí jednání, ale neukazuje už to, jak má dítě jednat správně. Velké množství trestů může způsobit ztrátu významu samotného trestu, přičemž by v ideálním případě měly převládat vždy pochvaly nad tresty. Děti, u kterých vysoce převažuje chválení nad tresty, mají tendence se při trestu polepšit. Naopak u dětí, které jsou mnohem více trestány než chváleny, může dojít k tomu, že začnou vnímat trestání jako formu pozornost a budou tyto situace o to více vyvolávat jakožto volání o pozornost. V další části se dozvídáme, že ale chválit příliš často může nést také svá rizika.

Odborníci tvrdí, že psychické tresty mohou být leckdy i horší než fyzické. Psychické tresty nejsou tak viditelné jako fyzické, ale zanechávají hluboké rány uvnitř dítěte. Takovým trestáním může být ovlivněn duševní vývoj dítěte.

Jan Amos Komenský (Vaníčková, 2004) tvrdil, že trest má být vykonaný s upřímností, nikoli s hněvem a nenávistí, a trestaný by měl cítit, že trest je pro jeho dobro. Také tvrdil, že by se nemělo často využívat přísných trestů a to i tělesných.

Vaničková, Hajd-Mousova a Provazníková (Vaničková, 2004, str. 21) zdůrazňují důležitost odměn a trestů v souvislosti s vývojem dítěte. Bez trestů a odměn by podle nich dítě nebylo připraveno na obtížné životní a stresující situace. Říkají, že dítě může naopak posunout i prožitek například z nespravedlivého trestu. Trest by měl však sloužit jako korekce chyby, špatného chování nikoli v situacích, kdy dítě novou situaci nebo chování nezvládlo. V tom případě je potřeba dítěti znovu vysvětlit, ukázat, co po něm chceme a zvážit, zda to, co po dítěti požadujeme odpovídá jeho fyzickým nebo psychickým možnostem v daném čase.

2.1 Definice trestu

Trest je definován jako *určitá sankce za konkrétní jednání, může mít jak právní, tak i mimoprávní povahu. Pokud hovořím o trestu, který má mimoprávní povahu, myslím tím například sankce morální a etické, např. odsouzení jednání veřejností* (Vicherek, 2013)

Rostislav Filip (Filip, 2010) definuje ve své diplomové práci trest jako *újmu či ztrátu, kterou oprávněný vymáhá dodržování mravních, společenských a právních pravidel.*

Výchovný trest (Filip, 2010) je jeden z prvních trestů, s kterým se člověk v životě setkává. Je prostředkem k utvoření představy jedince o tom, co je špatné a co je dobré. Díky tomu se daný jedinec lépe zapadá do dané společnosti. Nejprve jsou výchovné tresty uplatňovány především rodiči a poté učiteli.

Výchovný trest může být také charakterizován podle Čápa a Mareše (Čáp, Mareš, 2001) jako *takové působení (rodičů, učitelů, vychovatelů, ale také sociální skupiny) spojené s určitým chováním, které vyjadřuje negativní společenské hodnocení toho chování nebo jednání a přináší vychovávanému omezení některých jeho potřeb, nelibost, popřípadě frustraci.*

Tělesný trest je podle knihy *Tělesné tresty* (Lovasová, Schmidová, 2006, str. 7) definován jako *úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek. Také může být definován podle článku *Corporal punishment can affect your child's brain, experts warn* (Corporal punishment can affect your child's brain, experts warn, 2013) jako úmyslné způsobení fyzické bolesti jakýmikoli prostředky za účelem potrestání, nápravy disciplíny, poučení nebo z jakéhokoli jiného důvodu.*

2.2 Historie trestu

Nejsme si jistý, v jakém přesném období se začaly tělesné tresty využívat, ale je zřejmé, že tato praktika sahá do dávné historie. Podle Vaničkové (Vaničková, 2004) existují historické kresby a prameny, které zobrazují otce jako tělesně trestajícího rodiče v patriarchální společnosti. *Patria potestas* bylo spojení užívané v Římě a vyjadřovalo to, že *otec může s dítětem nakládat, jak se mu zlíbí*. (Vaničková, 2004)

Podle Lovasové a Schmidové (Lovasová, Schmidová, 2006) byly tělesné tresty využívány již v Řecku, Egyptě nebo Izraeli, aby zajistili disciplínu. S tímto výrokiem souhlasí i Žáková, která píše o kázeňských opatření ve článku *Tělesné tresty ve školách: Proč se dnes zakázaná praktika v minulosti těšila oblibě?* Ve starověku bylo fyzické trestání, bití naprosto běžné, a to i ve školách. Například v Egyptě, Řecku i Římě byla praktikována velmi tvrdá výchova s cílem zajistit kázeň a disciplínu. Dalším z možných starověkých trestů bylo například odpírání jídla či pití. Někteří z antických filozofů ale fyzické tresty kritizovali a snažilo se je omezit. (Žáková, 2018)

Tělesné tresty byly běžné, každá kultura využívala trochu jiné druhy trestů, například šlehání bičem nebo holí bylo využíváno ve většině kultur. Ve Spartě byly tresty běžnou součástí výchovy vojáků k tomu, aby posílily jejich tělesnou zdatnost, sílu vůle a schopnost sebeovládání. Ve středověku používání tělesných trestů v Evropě pokračovalo, dokonce církve je využívala k posilování sebeovládání. Církev i školy tedy tělesné tresty běžně využívaly. V průběhu století někteří myslitelé tělesné tresty již kritizovali. Byli to například sv. Anselm, poté Roger Ascham nebo John Locke. V průběhu dob se také změnil vztah mezi dospělým i dítětem. Dříve byl vztah mnohem víc založen na moci a převaze dospělého nad dítěte, než je tomu v současnosti. Podle Vaničkové (Vaničková, 2004, str. 14-15) Rodina byla dříve jediným výchovným činitelem. Později se do výchovy začala zapojovat církev a další instituce. Vliv rodiny se trochu vytrácel a převažovala ve výchově církev a stát. V 15. století se změnil pohled na dítě a klade se důraz na dětství. Také (Lovasová, Schmidová, 2006) již ve vzdělávacích institucích ubylo tělesných trestů, a to v souvislosti s humanismem a renesancí. Rodiče se začali zajímat více o děti a jejich vývoj a celkově se klad větší důraz na výchovu s cílem přetvoření společnosti, a to zejména na vrcholu 16. století. (Vaničková, 2004, str. 14-15)

Zásadní změna přišla v 18. století se vznikem obecné školy Marie Terezie. V roce 1763 byla zavedena povinná docházka. Spolu s osvícenstvím se později kladl větší důraz na lidská práva. V 19. století se otevřelo téma emocí, oslabilo se tím autoritářství a přišla celková demokratizace rodinného života. K tomu se otevírá téma násilí a bezpráví vůči dětem. Florence Kelley, sociální pracovnice, toto století označila jako století dítěte. (Vaničková, 2004, str. 14-15)

Díky článku inspirovaným textem z roku 1860 vidíme, že docházelo i k zamyšlení nad tím, zda tělesné tresty používané na děti, které jsou zvyklé na ně už z domova, na ně mají vliv nebo naopak nemají. Také se zde kritizuje škola, ve kterých se takových trestů užívá mnoho. Text se zamýšlí nad tím, jestli na místo tělesného trestu lze využít jiný výchovný prostředek, který by vzbudil v žákovi mravní cíl a ctižádostivost více než trest tělesný.

Také je zde poznamenáno, že se rodičů jinak dotýká, když sami své děti trestají a když je trestá někdo cizí. Text zdůrazňuje, že trest by neměl přesahovat určitou míru, a dokonce by nemělo ovlivnit žákovo zdraví. *Takové kárání činí z dítěte otroka, z učitele nelidského zvolníka (despotu)* a takový vychovatel není dobrý, jestliže takových trestů zneužívá. Tělesných trestů se má používat:

- jestliže mírnější tresty ji použity byly
- jestliže je dítě zpustlé, nezbedné, svévolné, lže nebo krade apod.
- nikdy se nemá dítě trestat jen pro pouhé vady dítěte

Z dalších trestů je tu zmíněno klečení, ponechávání ve škole, půst, stolice hanby a sesazování. V některých školách celá řada žáků klečivali. Klečení bylo spojováno nejen s bolestí, ale také s pokorou Bohu. Proto by takový trest neměl být ve školách provozován, ale pouze využíván ve spojitosti s Bohem a kostelem. Ponechání ve škole znamenalo, že dítě přišlo na chvíli o nějakou svobodu. Takové dítě musí být ve škole pod dozorem. Rodiče by v tomto případě měli být osloveni, aby věděli, že dítě ze školy nepřijde domů včas. Někdy se takový trest protáhl až přes oběd, a tak dítě jídlo vynechalo. Jestliže však mělo být i odpolední vyučování, hrozí, že dítě nebude moc vnímat probíranou látku, ale bude myslet na to odpírané jídlo a pití. V některých školách měli i místo hanby, což mohla

být i lavice, kde bývali žáci usazeni za trest. Cílem také bylo, aby žákovi viděl do obličeje v tomto místě pouze učitel a aby žák například mluvením nemohl rušit ostatní.

V případě trestání by se učitel měl spoléhat sám na sebe nejvíce, neměl by tolik hledět na to, co říkají ostatní žáci. (Vorbes, 2020)

V roce 1867 byly tělesné tresty v našich zemích zakázány, ale nijak se to nekontrolovalo. Je jisté, že do první poloviny 20. století tělesné tresty hrály stále roli ve výchově. To se změnilo až po druhé světové válce, kdy se začala zdůrazňovat práva dětí. V tomto období byly schváleny dokumenty, jež jsou dodnes aktuální, a to Deklarace práv dítěte v roce 1959 a Úmluva a právech dítěte v roce 1989. (Lovasová, Schmidová, 2006)

Jan Amos Komenský zdůrazňoval, aby se respektoval přirozený vývoj dítěte bez používání násilných metod. Také od něho víme, za co takové postupy nesmí být využívány, a to za nedostatečné znalosti. Tresty by podle Komenského měly být využívány zejména za nemravné chování.

Jean Jacques Rousseau byl zastáncem rovnosti a stál proti používání všech trestů. Důraz na poslušnost dětí a na její vynucování se kladl až do 1. poloviny 20. století. *Tělesný trest v obecné rovině považovaný jako vykonání spravedlivosti tím, že bylo postiženo porušení kázně, měl nejčastěji podobu bití (mrskání, bičování, rány holí), vystavování na pranýř po delší dobu bez přísunu tekutin a bez ohledu na počasí, věznění v okovech.* Tresty v této podobě byly zrušeny na našem území v roce 1867. Od té doby byly podobné tresty zakázány i ve školních institucích, malé tresty ovšem byly stále povoleny.

Německý pedagog Wagner díky výzkumu zjistil, že pro děti v té době byly mnohem horší jiné tresty, které ani trestem třeba nebyly. Na stupnici od nejvážnějšího se umístilo propadnutí nebo snížená známka z chování, dopis poslaný rodičům, horší známka z předmětu, zapsání do třídní knihy, třídnická důtka, podržení po škole a za tím vším se umístily na stupnici tělesné tresty. (Vaníčková, 2004, str.16-17)

2.3 Tělesné tresty napříč zeměmi

V některých zemích jsou tělesné tresty zakázané, a to například ve Švédsku, Norsku, Dánsku, Finsku, Rakousku, Lotyšsku, Chorvatsku, Maďarsku, Německu, Bulharsku, v Izraeli, na Kypru, Ukrajině a Islandu.

Jsou státy, například Austrálie, kde jsou tělesné tresty regulované, povoleny jsou za účelem dosáhnutí poslušnosti, jsou dovoleny pouze, *pokud se jedná o tzv. rozumný tělesný trest*. V USA se liší stát od státu. V některých jsou tělesné tresty zakázané, v některých je povolena pouze nějaká forma trestu. Ve většině státech Východní Asie jsou tělesné tresty legální. Čína a Taiwan ale zakázali tresty na školách. (Lovasová, Schmidová, 2006)

Zákonný zákaz fyzického trestání platí v 65 státech, dalších 27 zemí ho připravuje. Jako první ho uzákonilo Švédsko v roce 1979. V roce 2010 s návrhem v České republice přišla tehdejší ministryně pro lidská práva Džamila Stehlíková, ale s návrhem neuspěla. (České noviny, 2023) V roce 2007 se dokonce Česká republika zavázala, že zákaz fyzického trestání dětí přijme, ovšem dosud k tomu nedošlo.

V červnu 2023 šéf výzkumného týmu z psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice Radek Ptáček představil výsledky výzkumu, který se zabýval pohledem českých rodičů na tělesné trestání dětí. Bylo zjištěno, že více než třetina rodičů bere tělesné tresty jako součást výchovy. Pro 7 z 10 lidí bylo přijatelným trestem plácnutí přes ruku nebo přes hýždě, popřípadě pohlavek. Zhruba 23 procent dotázaných by povolilo tělesné trestání dětí ve školách. A dokonce polovina lidí uvedla, že rodiče by měli mít právo své děti fyzicky trestat. (Hronová, 2023)

2.4 Druhy trestů

Rostislav Filip (Filip, 2010) ve své diplomové práci rozděluje trest na dva druhy:

- Trest jako opatření společnosti
- Trest jako opatření veřejné moci

Spolu se vznikem různých společenství ve společnosti vznikaly také tresty. Trest byl vytvořen, aby ukazoval člověku, že se choval společensky neakceptovatelným způsobem.

Obecné tresty by mohly být rozděleny:

1. Výchovné tresty
2. Tresty působící ve sportu a hře
3. Náboženské tresty

4. Morální tresty

5. Pracovní tresty

Podle Matějčka (Matějček, 2012, str. 9-10) můžeme rozdělit tresty do tří sfér:

1. Tělesná neboli fyziologická, definovaná jako tělesné nepříjemnosti
2. Duševní neboli psychologická, například odepření přízně, odsudek či ponížení
3. Duchovní

Také je možné rozdělit trest na:

- Okamžitý
- Odložený

Je rozdíl mezi trestem odloženým a okamžitým. Podle Matějčka (Matějček, 2012) by měly převažovat tresty okamžité. Uvádí příklad toho, kdy dítěti má být udělena dvojka z chování, kterou přinese domů na vysvědčení za týden. Pro dítě může být týden opravdu dlouhá doba čekání ve strachu a úzkosti na trest. Ukazují to příklady, kdy se v průběhu pololetí a konce školního roku zvyšují útoky z domova. Dvojka z chování není jediný trest, který totiž přichází. Často následuje trest od rodičů, kteří nebyli v situaci, kdy se dítě ve škole provinilo a neví, jak velký trest zvolit či je dvojka z chování opravdu tak závažná, jak vypadá nebo ne. Dítě je tedy často potrestáno dvakrát.

2.4.1 Druhy tělesných trestů

Podle (Lavasová, Schmidová, 2006) je možné tresty klasifikovat

- Podle účelu trestu (výchovní a nápravný)
- Podle způsobu provádění (rukou/předmětem)

Druhy trestů se mohou také lišit v závislosti na kultuře.

2.5 Funkce trestu

Podle Vaničkové v knize *Tělesné tresty* (Vaničková, 2004, str. 34) má každý trest tři funkce.

1. Napravit škodu

2. Zabránit opakování
3. Zbavit viníka pocitu viny

2.6 Účinnost trestu

Jestliže se často mýlíme a trestáme dítě za něco, co neudělalo, to se může stát například ve školním kolektivu, kde jsme danou situaci neviděli a na základě mylných informací udělíme trest nesprávnému dítěti. Je vždy důležité být obezřetný, aby k takovým chybám nedocházelo. (Matějček, 2012, str. 51)

Podle Matějčka dostávají nejvíce nevhodných a nespravedlivých trestů děti, které jsou méně nadané. Nejsou duševně opožděné tak, aby vyžadovaly zvláštní opatření, V těchto případech pak dochází k trestům, zákazům a tlaku jak od rodičů, tak učitelů na dítě. (Matějček, 2012, str. 66)

Aby byl trest účinný, měl by být dítětem vnímán jako spravedlivý. Také upozorňuje a to, že je důležité zhodnotit fenomén času. U předškolního dítěte je nutné trestat okamžitě po provinění, aby měl takový trest smysl. U školního dítěte je možná krátká časová prodleva v závislosti na věku dítěte. Neznamena to ale, že na provinění okamžitě nereagujeme, jenom posouváme výkon trestu na jinou dobu než okamžitou s cílem nechat dítě cítit se chvíli provinile a dostatečně procítit danou situaci. Jestliže cítíme jako rodiče nebo učitelé, že jsme například svou reakci přehnali nebo zvolili nevhodný trest, je na místě se dítěti omluvit. I naše omluva může být dítěti vzorem. (Vaníčková, 2004, srov. 35)

Existují děti, u kterých je větší pravděpodobnost, že budou tělesně trestány. Jedná se především o děti, které nenaplňují očekávání svých rodičů. (Lovasová, Schmidová, 2006)

Matějček říká (Matějček, 2012) *co je trestem pro jednoho, nemusí být trestem pro druhého, dokonce se v nějakých případech může stát, že trest se stane odměnou. Trest za jisté není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Ideální je, když vychovatel udělí trest, který zároveň dítě za trest považuje a jako trest ho prožívá.*

O to těžší může tedy být ve škole stanovit tresty takové, které budou funkční pro všechny žáky nejen dané třídy, ale celé školy. Představíme-li si situaci, kdy žák A spolu s žákem B dostal napomenutí třídního učitele. Žák A vnímá napomenutí třídního učitele jako trest a spouští se v něm emoce smutku, možná nespravedlnosti či strachu z reakce svých rodičů.

Žák B oproti tomu vnímá napomenutí třídního učitele pozitivně. Je totiž obdivován svou partou kamarádů za to, jaký je „frajera“, že si troufl něco udělat a na základě toho napomenutí dostal. V této situaci tedy trest, napomenutí třídního učitele, měl charakteristiku trestu spíše u žáka A. Tato situace může fungovat i v opačném případě, kdy žák A a žák B získají pochvalu třídního učitele. Pro jednoho to může být vyznamenání a krásný pocit, u druhého to může vzbudit stud před ostatními spolužáky a strach, že ho spolužáci ze své party kvůli tomu vyhodí.

Výchovný trest by měl být správně zvolen podle situace k tomu, aby přispěl ke správnému vývoji dítěte. *Různé děti mohou být za stejný prohřešek potrestány v závislosti na své odlišnosti, vnějších podmínkách a na osobnosti rodiče nebo vychovatele.* (Vaníčková, 2004, str. 35)

2.7 Charakter trestu

Charakter trestu podle autorky článku *Tresty ve výchově dětí: ano, či ne?* (Ježková, Z. Krtičková, K., 2014):

- Trest by měl být přiměřený jak osobnosti, tak věku dítěte. Také by měl následovat ihned po události.
- Dítě by mělo vždy vědět, za co konkrétně a přesně trest dostává.
- Mělo by být jasné, že trestáme jeho chování, ne jeho osobnost. Trest by neměl v dítěti spouštět pocity strachu a úzkosti.
- Trest by měl být úměrný k situaci.
- Trestem by neměla být činnost, kterou chcete, aby dítě dělalo rádo a automaticky. V případě staršího dítěte můžete dítě zapojit do vymýšlení svého trestu.
- Pokud trestáme, je nutné abychom byli důslední.
- Někdy stačí nechat dítě pocítit přirozené důsledky svého jednání.

2.8 Nepřijatelné tresty

Autorka vyjmenovává nepřijatelné tresty, které se dají aplikovat v některých případech i ve školním prostředí:

- *Vysmívání, ironizace, sarkasmus, zesměšňování*
- *Výhrůžky opuštěním či zvětšováním psychické vzdálenosti mezi vychovatelem a dítětem*
- *Nářikavé výtky a obviňování*
- *Frustrování potřeb dítěte*
- *Trestání mlčením, nekomunikací, nevšímavostí*
- *Řvání, nadávky a vulgarita, křik*
- *Zastrašování*

2.9 Místo vykonání trestu

Za nejlepší nástroj k tělesnému trestu byla považována metla. Neměly by se ale používat hole, provazy a jiná mučidla. Zdůrazňuje se, že trestat by se mělo ihned bezprostředně po spáchaném činu a to vždy, aby ostatní spolužáci mohli zpozorovat, že užití takového prostředku i učitele bolí. Jestliže by učitel musel trestat velmi přísně, bylo by vhodné, aby se sešel s místním školním dozorcem, trestal s jeho svolením a v jeho přítomnosti. (Vorbes, 2020)

V historii byly například tělesné tresty vykonávány v ředitelně nebo ve třídě před ostatními žáky. (Lovasová, Schmidová, 2006)

Kázeňská opatření jsou nyní udělována buď před třídou nebo pouze předáním oznámení osobně žákovi, který poté zajišťuje podpis rodičů.

Zornanová ve svém textu ukazuje, že ne vždy je ideální žáka trestat před celou třídou. Jsou i žáci, kteří dychtí po pozornosti učitele a taková situace, kdy je o nich hovořeno před celou třídou, je pro ně splněným cílem. Je proto důležité dívat se na žáka v kontextu a podle toho volit správný trest. (Zornanová, 2019)

2.10 Trest z hlediska psychologie

Tělesný trest nutí dítě k primitivní reakci a brzdí tak vývoj jeho osobnosti, zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování, spouští stres a v některých případech, zejména u ritualizovaných trestů hrozí nesrozumitelnost a nespravedlnost trestu. Nejdůležitější ale je, že tento sociální vzorec se dítě naučí a později tak řeší obtížné životní situace a může mu tak v budoucnu posloužit jako návod, jestliže se v takové situaci jako dospělý ocitne.

Existují děti, které jeden pohrabeck může vážně duševně ovlivnit, ale potom jsou děti takové, které tělesné tresty přijímají jako úlevu, protože považují jiné formy trestu za horší. Někdo může například malé pokárání brát jako velký trest a někdo vůbec ne. (Lovasová, Schmidová, 2006)

Neurologové tvrdí, že mozek se skládá ze tří oblastí:

1. Plazí nebo primární mozek (mozkový kmen)
2. Savčí nebo emociální mozek (limbický systém)
3. Lidský mozek (neokortex) pro myšlení

Z výše uvedeného můžeme odvodit, že disciplína ovlivňuje myslící mozek, zatímco trest podněcuje emoční mozek. Trest vyvolává strach a častý strach není pro mozek dobrý. Strach se rodí v emočním mozku a často neprojde myslícím mozkiem. Je to proto, že když je člověk v nebezpečí, nemůže myslet. Stresový hormon se uvolňuje, aby připravil tělo na to, aby se mohlo bránit nebo rychle uniknout, a nazývá se letový mechanismus. (*Discipline, Punishment And The Child's Brain*, 2017.)

Neplácejte děti. To je doporučení, které vyplývá z desetiletí výzkumu spojujícího tělesné tresty s poklesem zdraví dospívajících a negativními účinky na chování, včetně zvýšeného rizika úzkosti a deprese. Studie varuje, že tělesné tresty mohou ovlivnit nervový systém těla a způsobit tyto nepříznivé účinky.

Výzkumníci, vedení Kreshnikem Buranim spolupracují s doktorem Gregem Hajcakem na Floridské státní univerzitě, chtěli pochopit důsledky této zkušenosti na mozek a její následné důsledky.

Jednalo se o longitudinální studii na 149 chlapcích a dívkách ve věku 11 až 14 let z oblasti Tallahassee na Floridě. Byli požádáni, aby provedli úkol podobný videohře a hru na hádání peněz a zároveň podstoupili kontinuální zaznamenávanou elektroencefalografii nebo EEG – neinvazivní techniku k měření aktivity mozkových vln z pokožky hlavy.

O dva roky později účastníci a jejich rodiče vyplnili sérii dotazníků pro screening úzkosti a deprese a pro posouzení rodičovského výchovného stylu. Jak se dalo očekávat, u dětí, které zažily fyzické tresty, byla větší pravděpodobnost rozvoje úzkosti a deprese.

Vědci prohlásili *zjistili jsme, že tělesné tresty jsou spojeny se zvýšenou úzkostí a depresivními symptomy v dospívání. Naše studie však jde dále, aby prokázala, že tělesné tresty mohou ovlivnit mozkovou aktivitu a neurovývoj.* To se odrazilo ve větších nervových reakcích na chybu a otupělé odpovědi na odměnu u adolescentů, kteří byli fyzicky trestáni. Podle vědců by tedy *tělesné tresty mohly změnit specifické neurovývojové dráhy, které zvyšují riziko úzkosti a deprese tím, že děti budou přecitlivělé na své vlastní chyby a méně reagují na odměny a další pozitivní události v jejich prostředí.*

Dr Gbonjubola Abiri, konzultant psychiatra ze Státní fakultní nemocnice v Lagosu o zjištěních řekl: *Rozhodně existuje divoká řada duševních poruch, které se mohou stát v důsledku fyzických trestů, úzkost je jednou z nich. Řekneš dítěti, že tě udeřím, a dítě se už třese, má strach a je ustarané.*

Dozvídáme se také, že tělesné tresty ovlivnily psychiku nebo mysl mnoha dětí, jak se vnímají ve vztahu k druhým lidem, jak si váží sebe a hodnoty, kterou světu přinášejí. Ředitelka Centra pro duševní zdraví dětí a dospívajících Dr. Tolulope Bella-Awusah ve své řekla: *Negativní účinky tělesných trestů zahrnují šikanu ostatních dětí, agresivní řešení konfliktů, život ve strachu a špatné sebevědomí. Podle ní existují alternativní způsoby, jak děti ukáznit. Potřebují disciplínu. Cílem je nenechat je, aby se chovali špatně. Musíme je napravit a vést. Musíme to udělat způsobem, který ochrání jejich fyzické a emocionální zdraví.* (Corporal punishment can affect your child's brain, experts warn, 2013.)

Sebekontrola se u dětí vyvíjí až kolem věku 4 let. I tehdy se učí, co vidí kolem sebe. Děti potřebují velkou pomoc a pečlivou výchovu, aby dokázaly ovládat své činy a emoce. Fyzické tresty se však často používají u velmi malých dětí, dokonce i u kojenců, aby se dosáhlo tomu, čemu dospělý chce.

Výhrůžky a tresty jsou často používány rodiči, učiteli nebo jinými opatrovníky jako prostředek k dosažení okamžitého dodržování a vynucení nějakého chování u dítěte. Tělesné tresty se ukázaly jako neúčinné při přinášení jakýchkoli dlouhodobých pozitivních výsledků. Ale protože rodič, který používá tento způsob výchovy svého dítěte, nechápe jeho neúčinnost, pouze zvyšuje intenzitu svého špatného zacházení, aby dosáhl požadovaného výsledku.

Studie ukazují, že vystavení tvrdému tělesnému trestu po dlouhou dobu způsobuje snížení množství šedé hmoty mozkové v určitých oblastech mozku, které jsou spojené s depresí, sebevražedným chováním a některými aspekty závislosti. Tyto oblasti zahrnují prefrontální kortex a snížení šedé hmoty ovlivňuje rozvoj sociálního poznání a emočních dovedností, pokud jde o schopnost mentalizace, sebepoznání a vnímání člověka. Ovlivněny jsou také kognitivní schopnosti člověka, jako je pracovní paměť, pozornost a sledování akcí. Fyzické tresty také negativně ovlivňují výchovný výkon dítěte. Děti, které byly opakovaně vystavovány hrozbám a trestům, měly nízké známky z matematiky. Mimo to je zřejmé, že fyzické tresty u dětí dlouhodobě ovlivňují jejich vzorec chování.

Když je dítě vychovááno rodiči, kteří snadno ztrácejí temperament nebo trestají pokaždé, když vybočí z řady. Na takové chování si zvyknou a mohou očekávat totéž od každého jedince. Z těchto dětí vyrůstají vzdálené a asociální. Nebo se může stát, že jakmile se začnou socializovat, budou vyhledávat spíše protispolečenské způsoby chování.

V životě potřebujeme vrstevníky, partnery, přátele a rodinu, se kterými bychom žili, abychom se o ně starali a abychom o ně pečovali. Potřebujeme se stýkat s cizími lidmi, abychom prožili den. Socializace je obrovskou součástí našeho přežití. Rodiče jsou zodpovědní za vývoj a učení dítěte. Proto se také musí naučit správným způsobům výchovy dítěte. (Happy Me Parenting. *The Impact of Punishments On a Child's Developing Brain.*)

V článku *Discipline, Punishment And The Child's Brain* (Daily Parenting. *Discipline, Punishment And The Child's Brain.* 2017.) se upozorňuje na to, že trest dítěti neukazuje, jak se má příště v té stejné situaci chovat jinak, lépe. Tak aby se dítě chovalo ukázněně, dokázalo ovládat své chování v souvislosti s přirozenými důsledky, a ne ze strachu z trestu.

- Disciplína se používá k výuce a vedení; přimět dítě, aby převzalo zodpovědnost za své činy. Trest funguje jako forma kontroly, která přesouvá odpovědnost za jednání z dítěte na trestající osobu.
- Disciplína vytváří dialog a komunikaci jako přijatelnou metodu řešení konfliktu. Trest potvrzuje násilí a zastrašování jako přijatelnou metodu řešení konfliktu.

- Disciplína umožňuje dítěti pochopit, že by mělo jednat správně, i když dospělý není přítomen. Trest přiměje dítě jednat správně pouze tehdy, když je přítomen dospělý.
- Disciplína buduje dětskou sebeúctu. Trest snižuje sebevědomí dítěte.

Pokud je dítě trestáno, ocitne se v tu chvíli v režimu nepříjemné situace, kterou chce změnit. V mozku se spustí automatická reakce a to „zaútočit, utéct nebo ustrnout“ Dítě cítí například nenávisť, odpor, vztek, strach, ale není schopné v tu chvíli vnímat, co po něm někdo chce. Takový trest má krátkodobý účinek, dítě ví, že něco nemá dělat, ale nenaučí ho jednat příště v danou chvíli nebo v dané situaci lépe a jinak. Takové tresty děti spíše vedou ke lhaní a k vymyšlení lepšího způsobu svého jednání, tak aby u toho nebyly přistihnuty.

V textu jsou navrhovány 3 alternativní řešení v případě, kdy žák při vyučování vykřikuje, ruší a povídá si se spolužákem. Prvním způsobem se nabízí změna prostředí, a to například přesazení dítěte na jiné místo, třeba blíže k sobě, zadáte mu individuální úkol nebo změňte způsob výuky. Druhým alternativním trestem je pokusit se o změnu chování dítěte. V tomto případě je vhodné popsat jeho chování, své pocity a důsledky. Například: *Když vykřikuješ během mého výkladu, musím znovu opakovat, co jsem řekla. Hodně mě to zdržuje a jsem pak nervózní, že nestihneme probrat vše podle zadání.* (Pospíchalová, 2010)

Je důležité vyhnout se těmto frázím, které jsou většinou neúčinné na rozdíl od předchozího příkladu:

Chováš se jak malé dítě.

V šesté třídě už bys měl vědět, že se nevykřikuje.

Takhle na konci roku trojku nedostaneš.

Okamžitě toho nech!

Zavři pusu!

Aaa, máme tady nového profesora dějepisu.

Skrze tyto věty dítě nepochopí, co učiteli přesně vadí, proč a nenavrhuje žádné řešení. Zároveň děti například v nižším věku ještě nechápou ironii a sarkasmus, tím pádem je pro ně mnohem těžší si vyložit taková slovní spojení.

Díky správně zvolené větě se můžeme od žáka například i dozvědět, jaká je příčina jeho vykřikování. Díky aktivnímu naslouchání můžeme zjistit pravý důvod jeho chování a situaci řešit.

Třetí způsobem je změnit sebe samu, svůj přístup a snažit se porozumět tomu, proč se daný člověk chová tak, jak se chová. Podle autorky textu tresty a odměny fungují převážně u mladších dětí, a to díky strachu. Později s věkem ale děti dokážou vzdorovat nebo se bránit lhaním a dalšími obrannými mechanismy.

Pro dobrý chod třídy je mít společně nastavená pravidla, na kterých se dohodne společně učitel se žáky. Díky tomu si pravidla žáci vezmou lépe za své a učitel se na ně pak může i lépe odvolávat: *Když vykřikuješ, musím znovu opakovat, co jsem řekla. Mrzí mě, že nedodržuješ pravidla, která jsme společně nastavili.* Pokud žáci pravidla pravidelně porušují, je vhodné si pravidla znovu nastavit a otevřít diskusi, z jakého důvodu k porušování konkrétního pravidla dochází, proč s ním žáci nejsou v souladu apod. (Pospíchalová, 2010)

V Úmluvě o právech dítěte (Minitesterstvo práce a sociálních věcí, 2016) je uvedeno, co mohou způsobit tělesné tresty nebo ponižující formy trestů na dětech. Mohou závažně poškodit fyzický, psychický a sociální rozvoj dítěte. Zdůrazňuje, že jakmile k tomu dojde, je nutná vyhledat odbornou lékařskou či pečovatelskou pomoc.

3 Rizikové chování

Když dojde k řešení rizikové chování některého žáka, je podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014) potřeba aby spolupracovali jak pracovníci školy, tak rodiče. Za pracovníky školy jsou považováni v tomto případě i výchovní poradci, metodici prevence, školní psychologové či školní speciální pedagogové. K tomu je také nutná spolupráce s dalšími orgány a institucemi, kterých se tato problematika týká, a to například orgány sociálně-právní ochrany dětí, dětských a dorostových lékařů, středisek výchovné péče, pedagogicko-psychologických poraden, orgánů činných v trestním řízení, Policie ČR a další.

Zákonní zástupci dítěte mají základní odpovědnost za vzdělávání a výchovu dítěte. Je jejich povinností věnovat se dítěti a rozvíjet jejich dovednosti. Je proto důležité, aby rodiče podporovali význam vzdělávání ve škole a aby se školou spolupracovali.

V případě rizikového chování dítěte je důležitá nejen spolupráce školy a rodičů, ale také dalších pracovníků školy, např. výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga. Záleží, jaké pracovníky v dané škole najdeme. Také ale nesmíme zapomenout na další orgány a instituce, se kterými je spolupráce školy možná. Jedná se o orgány sociálně právní ochrany dětí, o dětské a dorostové lékaře, střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny, orgány činné v trestním řízení a Policie ČR. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2014)

3.1 Kázeň a nekázeň

Jak řekl Karel Čapek v Hovorech s T.G. Masarykem, v kapitole O dětství a výchově (Vaníčková, 2004, str. 19) Dítě se vychovává především prostředím, situacemi a napodobuje chování nejbližších v rodině. Dítě nemůže být slušné, jestliže se jeho nejbližší, například rodiče k sobě nechovají hezky, hádají se, jsou k sobě neuctiví a hrubí. Také se nesmí zapomínat na to, že dítě je nejen vychováváno rodinou, ale i učiteli, tento vztah také platí opačným způsobem. Rodiče nebo vychovatel se vychovávají vzájemně i s dítětem.

Odborný článek paní doktorky Zormanové (Zormanová, 2019) je zaměřen na to, jak postupovat vhodně v situacích, kdy dochází k rušivému chování žáků ve školní třídě. Autorka také popisuje příčiny rušivého chování a nevhodný postup učitele v takových

situacích.

Je potřeba si uvědomit, že žáci, kteří ruší se nám skrže to snaží něco sdělit. Jsou uvedeny 4 základní příčiny rušivého chování podle Dreikurse:

- Usilování o pozornost
- Boj o moc
- Snaha pomstít se
- Usilování o soucit

Jestliže žák usiluje o pozornost učitele, je rád, když na něj učitel zareaguje. Takové dítě si přináší z rodiny to, že o pozornost musí bojovat. Jestliže je hodný, nikdo si ho nevšímá, a tak takové dítě zlobí nebo upoutává pozornost nějakým jiným způsobem. Tuto naučenou strategii pak využívá i ve školním prostředí. Pokud učitel takového žáka veřejně trestá, je možné, že žák je spokojený, jelikož pozornost učitele získal a jeho strategie se akorát posílila.

Také ale existují děti, žáci, kteří chtějí získat moc, být „šéfem“ ve školní třídě, aby jej ostatní přijímali. Takové dítě se cítí dobře a sebevědomě, když ho ostatní děti poslouchají. Toto dítě ale také touží po moci nad učitelem, touží dokazovat svou hodnotu, jak ostatním spolužákům, tak učiteli. Takové dítě se může cítit méněcenné, bez zájmu ostatních. Z toho potom vyplývá, že chce takové pocity změnit a srze provokaci a neustálé diskutování s učitelem získat autoritu a moc. Jestliže takového žáka učitel vyzve k tomu, aby s rušivým chováním přestal, je pravděpodobné, že žák naopak takové chování stupňuje. Takové dítě ukazuje ostatním, že nerespektuje jinou autoritu než sebe. Takový žák může strhnout i některé další žáky k tomu, aby učitele neposlouchali. Učitel by v tomto případě neměl ukázat strach z dalšího konfliktu s tímto žákem, také by takové chování neměl ignorovat. Ideální by bylo, kdyby se učiteli podařilo zabránit konfliktu ihned na začátku a vyřešit danou situaci později v klidu a sám se žákem, ne před ostatními spolužáky.

Existují také žáci, kteří se chtějí pomstít. To můžeme chápat nejen jako pomstu konkrétnímu člověku, ale například jde o obecnou pomstu na druhých lidech na základě toho, že například zažívá agresivní chování doma. Dítě vyrůstající v takovém prostředí se

cítí našťvaně na celý svět a potřebuje takové pocity vypustit, a to v prostředí, kde se mu to neděje, což může být právě škola.

Žák, který usiluje o soucit, se snaží, aby ho ostatní vzali mezi sebe. Žije v domnění, že jestliže bude ukazovat neschopnost, bezmocnost, ostatní se o něj budou chtít starat a vezmou ho mezi sebe. Takové dítě často žádá o pomoc, i když by bylo schopné zadaný úkol zvládnout samo.

Někteří žáci učitele testují a zkouší, co si až mohou dovolit. Takové chování může být vystupňováno do nebezpečné úrovně. K takovému chování většinou dochází při prvním kontaktu s novým učitelem, jestliže se ale žákovi takové testování zalíbí, může pokračovat dlouhodobě. Takoví žáci se cítí skrze konkrétní chování dobře, vytvářejí schválně situace, aby mohli učitele našťvat. Například odmítají řízené aktivity, mají nevhodné komentáře a tím narušují výuku. Učitel by v takovém případě měl zachovat klid a oznámit před žáky, jaký trest se za toto chování uděluje a více se k tomu nevracet. Je důležité, aby měl učitel předem promyšlené tresty, které může využít.

Autorka se také zamýšlí nad současnou situací, kdy vzniká konflikt mezi žáky a učiteli na základě mobilních telefonů. Bylo zjištěno, že někteří učitelé již byli například kyberšikanováni svými žáky.

Musíme si říct, že žáci si neuvědomují příčiny svého chování a ani dopady. Často jejich cílem není ublížit učiteli nebo spolužákovi, ale získat pozornost, lásku a úctu. Pozornost dospělých je pro děti důležitá natolik, že kvůli tomu mohou vytvářet různé, a i nevhodné strategie. (Zormanová, 2019)

Praktická část

4 Metodologie

4.1 Obsahová analýza dokumentů

První část výzkumu se skládá z analýzy dokumentů, které se týkají výchovných opatření a zejména současných kázeňských prostředků. Byly vybrány následující dokumenty: Úmluva o právech dítěte, Školní řád, Sankční řád, Občanský zákoník a zákony týkající se výchovných a kázeňských opatření nejen v České republice ale i ve Francii.

4.2 Rozhovory

Ve druhé části výzkumu nalezneme 2 kvalitativní polostrukturované rozhovory. Vybrané k výzkumu byly 2 paní učitelky ze základních škol, jedna ze základní školy v České republice a druhá ze základní školy ve Francii. Rozhovor s Janou Patkovou probíhal osobně, rozhovor s Annick Battison vznikl díky emailové korespondenci. Jiný způsob byl zvolen proto, aby kvůli jazykové bariéře nevzniklo nedorozumění. První rozhovor byl vedený v českém jazyce, druhý v jazyce francouzském. V diplomové práci jsou rozhovory v češtině, druhý rozhovor byl tedy pro tuto práci přeložen.

5 Dokumenty

5.1 Úmluva o právech dítěte

Dne 30. září 1990 byla v New Yorku Úmluva o právech dítěte (*Úmluva o právech dítěte, 2016*) podepsána Českou a Slovenskou Federativní republikou. V platnost vstoupila pro Českou Federativní republiku 6. února roku 1991.

Úmluva o právech dítěte se skládá z několika částí a ty se dělí na jednotlivé články. Součástí Úmluvy jsou také opční protokoly. V části první, v druhém článku na straně 3 se nachází první zmínka o trestání ve vztahu k dítěti:

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývá z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

V první části ve článku 37 na straně 12 také najdeme:

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí, aby:

- a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu.*

Dále se vyskytuje trestání v kontextu dítěte, které se provinilo proti trestnímu zákonu, téma trestního soudnictví.

Na straně 48 se v oddíle I. Cíle mluví o tom, že v Výbor pro práva dětí rozhodl vydat po diskusi v roce 2000 a 2001 sérii všeobecných komentářů s cílem eliminace násilí na dětech.

V druhém odstavci I. Cílů se dozvídáme o tom, že výbor vydává všeobecný komentář, aby upozornil všechny smluvní státy na povinnost rychlého *postupu k zákazu a eliminace všech tělesných trestů a všech dalších krutých nebo ponižujících forem trestání dětí. Výbor zároveň chce nastítnit legislativní vzdělávací a osvětová opatření, které státy musí přijmout.*

Ve třetím odstavci se zmiňuje i prostředí školy: *Řešení širokého rozšíření nebo tolerance tělesného trestání dětí a jeho eliminace v rodině, školách a dalších prostředích není jedinou povinností, kterou mají smluvní státy podepsané pod Úmluvou. Jedná se také klíčovou strategií pro redukování a prevenci všech forem násilí ve společnostech.*

V Úmluvě je zmíněna studie tajemníka OSN, kde se mapuje legálnost a společenská tolerance vůči tělesným a jiným trestům. Výbor v roce 1993 se rozhodl více zaměřit na problematiku trestání dětí a doporučil více než 130 státům na všech kontinentech zakázat veškeré tělesné tresty v rodině a dalších prostředích. Tělesné tresty byly zakázány ve školách a nápravných systémech, a to u více než 100 států, a to do roku 2006. Některé státy také zakázaly tělesné tresty doma, v rodině a ve všech formách náhradní péče. Počet států ale v Úmluvě uvedený není.

V roce 2000 se konala obecná diskuse o násilí vůči dětem, a to zejména na téma *státní násilí vůči dětem*. Poté byla přijata další doporučení týkající se zákazu tělesných trestů na dětech, a to skrze různé kampaně s cílem rozšířit toto téma do společnosti a ukázat negativní dopady takového jednání. Dalším cílem výboru bylo bojovat s kulturní přijatelností násilí páchaného na dětech.

V dubnu roku 2001 výbor znovu otevřel téma tělesných trestů a vydal všeobecný komentář, kterým zdůraznil, že tělesné tresty nejsou v souladu s Úmluvou. Vysvětluje to tím, že *tělesné tresty nerespektují neodmyslitelné právo dítěte na lidskou důstojnost ani striktní omezení vyžadování kázně ve školách*. Toho roku výbor vyzval k urgentní úpravě legislativ států tak, aby zakazovaly *všechny formy násilí, ať už by bylo jakkoli malé, v rámci rodiny a škol, a to včetně případů, kdy se jedná o formu kázeňského opatření*.

Mezi lety 2003 a 2006 OSN provedlo mezinárodní studii, ze které vyplynulo, že je potřeba *zakázat všechny aktuálně legální formy násilí vůči dětem*. Bylo zdůrazněno, že děti mají velké obavy ze všudypřítomných tělesných trestů, a to ať už v rodině, ve škole, v dalších vzdělávacích institucích některých států a taky ve vztahu s tresty v důsledku porušení zákona.

Důležitou součástí Úmluvy o právech dítěte je definice tělesných, fyzických trestů. Jde tedy o: *jakýkoli trest, ve kterém má použitá fyzická síla způsobit určitou míru bolesti nebo nepohodlí, ať už jakkoli lehkého*. Poté jsou vypsány v Úmluvě různé formy.

Úmluva také zahrnuje nefyzické tresty a to takové, které jsou *ponižující, zesměšňující, znevažují, pomlouvají nebo děsí nebo tresty, které z dítěte dělají obětí beránka nebo mu vyhrožují*.

Výbor kritizuje jakékoli formy trestu, které jsou ponižující, ale zároveň neodmítá pozitivní koncept kázně. Dokonce je zde zmíněno, že jestliže učitel například použije ve výjimečné situaci, kdy je konfrontován nebezpečným chováním, přiměřené donucovací opatření, je to možné. V tomto případě by měla být dodržena zásada, kdy je použita minimální účinná síla po nejkratší účinnou dobu. Také zdůrazňuje, že jsou potřebná školení k tomu, aby si zejména učitelé uměli v takových situacích poradit co nejlépe, aby opatření bylo použito bezpečně, přiměřeně k situaci a bez prvků úmyslného způsobování bolesti.

Výbor zdůrazňuje, že Úmluva o právech dítěte navazuje na všeobecnou deklaraci práv a svobod a na pakty o občanských, politických, ekonomických, společenských a kulturních právech. Tyto dokumenty ještě před Úmluvou chránily lidskou důstojnost, fyzickou nedotknutelnost a rovnou ochranu zákonem.

Mimo tělesné tresty, jiné ponižující tresty Úmluva zmiňuje i duševní týrání, urážení, zneužívání, zanedbávání, nedbalé zacházení, trýznění nebo vykořisťování.

Článek 28 se zaměřuje na školní kázeň a vyžaduje, aby státy učinily opatření k tomu, aby kázeň ve školách byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte s Úmluvou.

Zejména v minulosti byly tělesné tresty propojovány také s náboženskými motivy. V některých náboženstvích jsou tělesné tresty omluvitelné někdy až žádoucí.

5.2 Školní řád

V roce 2015 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo pomůcku pro ředitele škol při tvorbě školního řádu. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015). Školní řád je součástí systému vnitřních předpisů školy, obsahuje pravidla hodnocení žáků. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2015, Příloha 1)

Autor analýzy školních řádů se snaží dívat na různé školní řády, a to z pohledu psychologického a pedagogického. Zamýšlí se nad vztahem dítěte a pravidly a nad tím, jak rozvíjet morální autonomii u dítěte pomocí školního řádu.

Bez pravidel, norem by nemohla fungovat ani společnost, ani její jednotliví členové. J. Piaget byl jedním z prvních psychologů, který popsal vyvíjející se vztah k normám v závislosti na věku. Jako zásadní viděl to, jak podstatu morálky ovlivňuje, jaký vztah a respekt si jedinec k pravidlům tvoří.

Podle Piageta je pro dítě rozdíl mezi respektováním vrstevníka a dospělého. Vrstevníka dítě vnímá jako sebe sama, někoho sobě rovného. Oproti tomu dospělý pro dítě představuje osobu větší, silnější, ten, který kontroluje, dává nebo bere, trestá nebo odměňuje. Z toho důvodu může docházet k problému s respektem k autoritám a pravidlům, která dospělí představují. Sedmileté a osmileté děti zpravidla respektují pravidla, i když například některé z nich úplně nechápou, berou je tak, jak jsou, ale pouze externě, neberou je jako pravidla vlastní. Dítě okolo jedenáctého, dvanáctého roku cítí vztah mezi znalostí pravidel a jejich dodržováním.

Z toho vyplývá, že pro děti může být snazší učit se pravidlům mezi sebou, ve skupinových projektech ve třídě, při společné práci s vrstevníky apod. K dodržování pravidel ve řídě také může napomoci, když se žáci mohou zapojit do tvorby řádu a pravidel. Žáci lépe přijímají za svá ta pravidla, na kterých se společně dohodli s ostatními než ty, které jim byly pouze sděleny.

Základní charakteristika heteronomní morálky podle Piageta:

- 1. Jednostrannost (absolutizace jednoho úhlu pohledu) morálního hlediska, oproti uvědomění si různorodosti možných morálních hledisek (decentralizace, tedy, jak to mohou vidět druzí)*
- 2. Pojímání pravidel jako něčeho nezměnitelného, zvnějšku daného, oproti náhledu, že pravidla se dají – po vzájemné dohodě měnit*
- 3. Chápání trestu jako nevyhnutelného, nutně vyplývajícího ze špatného chování, oproti přirozené koncepci trestu*

4. *Posuzování viny podle následků chování (stupně škody, oproti posuzování viny s ohledem na širší okolnosti, a především záměr jednatel osoby)*
5. *Vymezování morálně špatného tím, co je autoritou zakázáno nebo co je trestáno, oproti chápání špatného jako formy porušení dohody*
6. *Přijímání trestu bez spojitosti ke druhu porušení normy a akceptace odčítajícího (oplácejícího) trestání, oproti chápání trestu jako prostředku nápravy důsledků porušení normy*
7. *Souhlas se svévolnou, nerovnou (nespravedlivou) distribucí odměn a trestů pro všechny zainteresované.*
8. *Definování povinnosti jako poslušnosti vůči autoritě, oproti chápání povinnosti jako formy vnitřního závazku vůči principu rovnosti a péče o blaho druhých (Vacek, 2000)*

V tradiční morální výchově je dítě pasivní, je poučováno, usměřováno vychovatelem, samo se nepodílí na svém morálním růstu. V tomto případě jde o autoritativní model výchovy. Zde může dojít k tomu, že dítě poslušně uposlechne v jakékoli situaci bez jakéhokoli kritického posuzování, poměřování hodnot, norem a principů. (Vacek, 2000)

5.3 Sankční řád

Některé školy si vytvořily také tzv. sankční řád, který je součástí školního řádu nebo jeho přílohou. *Sankční řád je nedílnou součástí školního řádu. Je zpracován v souladu s preventivním programem zabývajícím se rizikovými faktory chování žáků, určuje procesní postup pro řešení přestupků proti školnímu řádu a stanovuje jednoznačná a jasná pravidla, která přispějí k příznivějšímu klimatu ve škole.* (ZŠ Nová Paka, 2022) Sankční řád je zde brán jako součást primární prevence. Možné sankce neboli tresty mají vytvořit v dítěti strach a zabránit tomu, aby k nevhodnému chování vůbec došlo. V sankčních řádech jednotlivých škol jsou popsány přesné postupy a řešení v různých oblastech doprovázené přesnými sankcemi. Sankční řády jsou rozděleny do různých oblastí např. šikana, školní násilí, ničení majetku, nošení zbraní a předmětů ohrožujících zdraví a návykové látky.

Dále v některých sankčních řádech můžeme najít i přesné postupy podle kterých může učitel v daných situacích postupovat.

Pojem sankční řád ve školském zákonu nenajdeme. Z webových stránek školy (Základní škola a mateřská škola Hosín, 2023) najdeme sankční řád v oddílu preventivního programu. *Hlavními nástroji této strategie je Minimální preventivní program, Krizový plán, Školní a vnitřní řád školy, jehož součástí je Sankční řád, Program proti šikanování. Tato strategie je vypracována na 3 roky, jsou v ní zaneseny dlouhodobé cíle specifické primární prevence, jejichž úspěšnost se vyhodnocuje jednou za toto období.* Tvrzení, že sankční řád je součástí primární prevence se na webových stránkách škol opakuje.

5.4 Výchovná opatření

Podle českého školského zákona jsou výchovná opatření definovaná jako *pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření*. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Školský zákon, Výchovná opatření. 2022. Příloha 2) Tento pojem ve školním prostředí zahrnuje jak pozitivní či negativní opatření, kterým buď odměňuje, chválí nebo upozorňuje popřípadě trestá. Zároveň se tento pojem objevuje v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. (Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Výchovná opatření, § 13. (2023). Příloha 2) Dle tohoto zákona jsou výchovná opatření taková opatření, které může udělit soud nebo jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí a to dítěti, rodičům či osobám odpovědným za výchovu dítěte v souvislosti s péčí a výchovou dítěte. Výchovná opatření jsou v tomto případě preventivními opatřeními, které mají předejít ústavní výchově. Výchovná opatření může uložit soud nebo jiný orgán sociálně-právní ochrany dětí. V občanském zákoníku (Občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník, § 857. (2012). Příloha 3) můžeme také najít pojem výchovná opatření, a to v souvislosti s opatřeními, které mohou uložit rodiče dětem. *Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmito opatřením podřídit.* V tomto případě se jedná o prostředek výchovy, na který má rodič právo a k jehož dodržování má dítě povinnost.

5.4.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Výchovná opatření

Součástí zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou také výchovná opatření. První zmínku o škole najdeme v odstavci b), kdy zákon mluví o součinnosti školy v případě nutného

dohledu nad dítětem. Když mluvíme o výchovných opatřeních v tomto dokumentu, jedná se o jiná opatření, než která si představíme ve škole. Tyto opatření se užívají především za účelem zajištění ochrany dítěte, jeho péči apod.

5.4.2 Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

V občanském zákoně také nalezneme slovní spojení *výchovná opatření*.

- 1) *Dítě je povinno dbát svých rodičů.*
- 2) *Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmito opatřeními podřídit.*

V tomto případě si pod výchovnými opatřeními můžeme představit spoustu různých výchovných prostředků, které rodiče využívají k usměrnění dítěte.

5.5 Kázeňská opatření dle zákona

Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022. Příloha 2 – Školský zákon, Výchovná opatření)

Za kázeňské opatření se podle školského zákona (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2022. Příloha 2 – Školský zákon, Výchovná opatření) považuje podmíněné vyloučení nebo vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení a další kázeňská opatření, které nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. Druhy kázeňských opatření jsou stanovena prováděcím právním předpisem, který stanoví ministerstvo. Podmíněně vyloučit či vyloučit žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení může ředitel školy nebo školského zařízení, a to v případě, kdy došlo k závažnému porušení povinností stanovených zákonem nebo školním či vnitřním řádem školy nebo školského zařízení. Výjimkou jsou zařízení ústavní nebo ochranné výchovy a zařízení pro preventivně výchovnou péči, z těchto zařízení žáky vyloučit nelze. Je nutné, aby v případě podmíněného vyloučení ředitel stanovil zkušební lhůtu, a to nejdéle na jeden rok, jinak

rozhoduje do dvou měsíců od okamžiku, kdy se o provinění dozvěděl, avšak nejpozději do jednoho roku od provinění. Za výjimku je považováno provinění, které se již klasifikuje jako trestný čin. V tom případě ředitel školy nebo školského zařízení podá oznámení orgánu sociálně-právní ochrany dětí, když se jedná o nezletilé dítě a státnímu zastupitelství, a to do dne následujícího od doby, kdy se o skutečnosti dozvěděl. Jestliže během zkušební lhůty dojde k dalšímu zaviněnému porušení povinností, může ředitel rozhodnout o jeho vyloučení. O svém rozhodnutí ředitel informuje pedagogickou radu. Je možné vyloučit pouze takového žáka, který již splnil povinnou školní docházku. Za zvláště závažná zaviněná porušení povinností jsou považovány hrubé opakované slovní a fyzické útoky žáka nebo studenta k zaměstnancům školy nebo školského zařízení případně k ostatním žákům.

Základní škola Ostrov na svých webových stránkách vysvětluje kázeňská opatření, hodnocení žáka a také jakým způsobem jsou kázeňská opatření udělována. Tato škola byla vybrána jako příklad, jak se kázeňská opatření udělují, a to zejména pro jednoznačnost v udělování opatření a zveřejněnému přehlednému dokumentu, který se odkazuje na školský zákon.

Do hodnocení žáka patří jak pozitivní, tak negativní hodnocení žáka v jeho chování (tzn. pochvaly a opatření k posílení kázně). Přihlíží se k individuálním schopnostem a možnostem žáka, stupni postižení, celkovému zdravotnímu stavu, věkovým zvláštnostem a k vynaloženému úsilí, zájmům ve škole i mimo školu a zájmu o práci vůbec. Pokud neukázněnost, nesoustředění, nepozornost jsou důsledkem postižení (ADD, ADHD, apod.) hledá učitel vhodné metody výuky (střídání činností, relaxace, aktivní odpočinek, motivace, popř. doporučení k lékařskému vyšetření) nikoliv trestá žáka.

Zdůrazňuje, že každý učitel posuzuje žáka podle jeho individuálních schopností a možností, hledá nové metody výuky, a to zejména u žáků, jejichž chování může být součástí jejich diagnózy. V tom případě se snaží učitel žáka netrestat, ale najít jinou vhodnější formu výuky. Kázeňská opatření lze udělit, jestliže došlo k porušení školního řádu.

5.5.1 Druhy opatření

- Napomenutí třídního učitele

- Důtka třídního učitele
- Důtka ředitele školy

Kázeňská opatření jsou zapsána třídním učitelem do žákovské knížky, také do katalogového listu žáka (jestliže je výkaz tomu přizpůsobený). Každé kázeňské opatření je projednáno na klasifikační poradě pedagogické rady. Jestliže opatření uděluje třídní učitel, je podle vyhlášky č. 48/2005 Sb., § 17, odst. 6 povinen neprodleně oznámit uložení kázeňského opatření a jeho důvody jak žákovi, tak jeho zákonným zástupcům. V praxi to znamená, že žák dostane zvláštní tiskopis, který třídní učitel vytvoří, a to v případě že se jedná o důtku třídního učitele nebo důtku ředitele školy. Takový tiskopis musí být založen do katalogového listu žáka. V případě napomenutí třídního učitele stačí zapsat napomenutí do žákovské knížky a kopii zápisu vložit do katalogového listu žáka.

Napomenutí třídního učitele se uděluje podle závažnosti provinění a následuje po méně závažných porušeních školního řádu, např: *pozdní příchody na vyučování, nekázeň při vyučování, nevhodné chování o přestávkách, zapominání školních pomůcek, zapominání odevzdávání vypracovaných domácích úkolů, drobné ničení školního majetku* apod.

Důtku třídního učitele uděluje podle závažnosti třídní učitele, a to před školní třídou. O uložení důtky musí být neprodleně informován ředitel školy. Důtka třídního učitele je zvolena, jestliže došlo již k závažnějším porušením školního řádu nebo jestliže žákovi již bylo uděleno napomenutí třídního učitele a chování žáka se tím nezměnilo, také se důtka volí v případě neomluvené absence 1-2 hodiny, jestli žák úmyslně odešel ze školní budovy během vyučování, a to bez omluvy nebo v případě drobné krádeže. Je zde zdůrazněno, že v případě udělení důtky třídního učitele jde o opakované porušení školního řádu.

Ředitel nebo ředitelka školy uděluje důtku ředitele školy dle závažnosti po domluvě s třídním učitelem a ostatními pedagogy, a to po projednání pedagogické rady. Důtka ředitele školy je udělena v případě, kdy došlo k závažnému porušení školního řádu nebo jestliže žák dlouhodobě pokračoval v přestupcích, za které již obdržel některé z kázeňských opatření. Jedná se například o *úmyslné ublížení*, které muselo být lékařsky ošetřeno nebo o *plánovanou krádež, vnesení návykových látek do prostoru školy*, také

jestliže došlo k *padělání omluvenek* nebo má žák neomluvené hodiny v rozsahu 3-10 hodin.

Existují podmínky, které upravují, jak často taková opatření mohou být udělena. Během jednoho pololetí může být uděleno maximálně jedno napomenutí třídního učitele, jedna důtka třídního učitele a jedna důtka ředitele školy. Je zde poznamenáno, že *udělení kázeňských opatření předchází zpravidla sníženému stupni z chování*. Lze tedy usoudit, že po tom, co žák získá některé z kázeňských opatření, dojde později i ke zhoršení v hodnocení chování.

5.5.2 Hodnocení chování

Chování je hodnoceno vždy na konci každého pololetí. Hodnocení je navrženo třídním učitelem, a to po projednání s ostatními učiteli. Návrhy jsou poté projednány pedagogickou radou.

Klasifikace chování:

- Stupeň I – velmi dobrá
- Stupeň II – uspokojivé
- Stupeň III – neuspokojivé

Pod stupněm II si můžeme představit opakované porušování školního řádu i přes to, že žák i rodiče byli již upozorněni i skrze kázeňská opatření. Třetí stupeň chování se uděluje také v případě opakovaných kázeňských opatření, které žákovo chování nezměnily nebo jestliže došlo k závažnému porušení povinností, a to například *hrubé slovní a úmyslné útoky žáka vůči pracovníkovi školy nebo vůči školskému zařízení*.

V případě akutního závažného případu, může být pedagogická rada svolána mimořádně a snížený stupeň chování může být udělen i bez posloupnosti stupňů hodnocení chování. Jestliže u některého žáka dochází k dlouhodobému a opakovanému porušování pravidel, škola může spolupracovat s odbornými institucemi, které mohou pomoci.

(Základní škola Ostrov, 2012)

6 Francie a tresty

Až do 60. let minulého století byly tělesné tresty ve francouzských školách zcela běžné v případech, kdy dítě neuposlechlo nebo se chovalo hrubě, dostalo na zadek. To se velmi lišilo školu od školy a taky přístupem jednotlivých učitelů. Nejmenší děti mohly dostat jemné plácnutí přes ruku. Starší děti mohly dostat rukou přes zadek nebo v případě vážnějšího přestupku facku. Také bylo běžné tahání za vlasy nebo uši. Někteří učitelé používali pravítko na úder přes ruce! Dalším trestem bylo poslání dítěte klečet na tvrdé podlaze. Tuto metodu využívalo mnoho učitelů, kteří nechtěli děti tělesně trestat.

Mezi další tresty patřilo držení rukou na hlavě nebo za zády, stání v rohu třídy nebo napsání 5 nebo 50 řádků stejného textu, které musely být podepsány doma rodiči. Tím pádem rodiče byly informováni o tom, čím se dítě provinilo. V 19. století mohly být děti potrestány tím, že musely nosit dunce's cap (bonnet d'ane), což byla čepice, která symbolizovala to, že je dítě buď pomalé v učení nebo doslova v překladu pitomé, blbé. Toto opatření bylo zrušeno po 1. světové válce. Disciplína na francouzských školách byla velmi přísná. To zahrnovalo způsob, jakým se mluvilo s učiteli a formality, jako je postavení se, když dospělí přišli do třídy, nebo když odpovídali na učitelovu otázku. Po druhé světové válce se tyto pravidla poněkud zmírnily, ale velká změna přišla po pařížských studentských nepokojích (Student Riots) v roce 1968. (French schools: Classroom Manners, 2003)

Studentské nepokoje v květnu 1968 v Paříži měly zásadní dopad na francouzskou a širší evropskou společnost. Události května 1968 v Paříži se staly těsně po prvním významném studentském povstání ve Spojených státech na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Ale to, co se stalo v Paříži a poté v dalších městech ve Francii, otřáslu hodně lidí. Studentská revoluce začala protestem proti návštěvníkům opačného pohlaví na kolejích na předměstském pařížském kampusu. Během několika týdnů se to zmocnilo studentskou okupací Sorbonny, citadely francouzské vzdělanosti. Mnohem ničivější pro obleženou de Gaullovu vládu byl vývoj, který se nikdy nepřiblížil tomu, k němuž došlo ve Spojených státech během protestů v 60. letech. Ke studentům se připojilo 10 milionů dělníků, polovina francouzské pracovní síly, kteří vypnuli ekonomickou mašinerii Francie na několik týdnů. Nechodila žádná pošta, nefungovalo bankovníctví, žádná doprava, nebyl

benzín a ubývalo jídla. Scény bití studentů policií se obrátily proti úřadům, podobně jako nepokoje v Chicagu kolem Demokratické úmluvy odsoudily k zániku volby Huberta Humphreyho ve Spojených státech. Na stranu studentů se postavili obchodníci v ulicích, kde hořela auta a létaly dlažební kostky. De Gaulle uprchl do Německa, což vedlo mnoho Francouzů k otázce, zda se věci úplně nevymkly kontrole. Francouzi měli pocit, že jsou v propasti. Stejně náhle, jak se to objevilo, se sevření Francie uvolnilo, když vláda uzavřela velkorysou dohodu s největším francouzským odborem podporovaným komunisty a obsadila továrny. Dělníci se vrátili do práce a izolovala studenty, kterým se blížil začátek letních prázdnin. Červnové mimořádné parlamentní volby, zdánlivě v rozporu s tím, co se právě stalo, poskytly de Gaulleově straně většinu hlasů. Ale éra de Gaulla byla u konce. Trvalo další rok, než prezident a válečný hrdina čelil francouzskému lidu v referendu, které požadovalo jejich důvěru. Více než polovina respondentů hlasovala proti němu a on rezignoval. Jednou z hlavních stížností během nepokojů byl francouzský vzdělávací systém. Francouzské školy byly přísně centralizované a silně se zakládaly na memorování. Některé změny byly provedeny ve francouzských školách. Někdo ale tvrdí, že tyto nepokoje byly počátkem skutečného úpadku francouzského školství. Změnil se přístup z vedoucího učitele k tomu, aby si všichni byli rovni, studenti i učitelé stejně jako děti i dospělí. (Children In History. *Student's Riots. 1968. 2007*) Zajímavé je, že Francie byla poslední evropskou zemí, která zakázala trest smrti, a to v roce 1981.

Britský web ve Francii kolem roku 2012 upozornil na problém násilí ze strany učitelů ve francouzských školách. Pod článkem se objevila diskuse rodičů, kteří popisovali různé případy, kdy se učitel dopustil tělesného trestu na jejich dítěti. Důvody takových jednání se připisovaly zejména tomu, že mnohým francouzským učitelům chybí pedagogické znalosti, vzdělání, školení, kapacita a výchovné nástroje k tomu, aby zvládli třídu a neukázněné děti. Dále bylo upozorněno i na opačné případy, kdy došlo k násilí ze strany žáků vůči učitelovi a ostatním žákům. (Streetwise – France. *Physical and Moral Violence in French Schools, 2012*)

V roce 2019 zákon o zákazu běžného výchovného násilí nakonec ve Francii zakázal všechny tělesné tresty doma i ve školních institucích. Zákon o zákazu výchovného byl jednomyslně přijatý Senátem v červenci roku 2019. Tím se změnil článek v Občanském

zákoníku tak, aby zahrnoval větu: *Rodičovská autorita je vykonávána bez jakéhokoli fyzického nebo psychického násilí*. Tato věta má zajistit zákaz všech tělesných trestů na dětech. Před touto reformou byly tělesné tresty v domácnosti zákonné pod *právem na nápravu*, zároveň ale existoval zákon o sociální péči, ve kterém se zakazovalo zneužívání a násilí na dětech. Na Francii ale tlačily různé Evropské organizace na ochranu dětí, aby jasným způsobem zakázala tělesné tresty na dětech, jak doma, tak ve školních institucích. (End Violence Against Children, *Country report for France*. 2020)

6.1 Kázeňská opatření ve Francii

Ve Francii na střední škole existují různé typy trestů, které může učitel či jiný pracovník školy využít. Například se v doslovném překladu jedná o trest, preventivní opatření, dočasné opatření nebo sankce.

Trest je opatření přijaté vůči dítěti za drobné porušení povinností nebo za rušivé chování. Dítě si například zapomene doma školní pomůcky nebo provinilo se drobným porušením svých povinností. O trestu v tomto případě rozhoduje učitel nebo zaměstnanec školy, trest musí být v souladu s vnitřními předpisy a musí být k trestu individuálně přistupováno.

Známkování ve Francii je stupňováno po bodech, kdy nejnižší je 0 a nejvyšší je 20 bodů. Nejnižší známka a to 0 nemůže být využita nikdy jako forma trestu.

Jednou formou trestu je zápis do sešitu, který musí podepsat rodič(e). Důvod trestu by měl být žákovi dobře vysvětlen a není možné se na něj odvolat. Zápis není součástí školního záznamu dítěte.

Za další typ trestu je považován domácí úkol navíc, v tomto případě jsou rodiče také informováni a musí podepsat toto sdělení.

Zadržení, „une retenue“ je další formou trestu, žák musí zůstat „po škole“, tedy zůstane ve škole déle než obvykle a musí plnit nějaký zadaný úkol neb povinnost. Rodiče jsou v tomto případě také informováni a nemůžou se proti němu odvolat.

Vyloučení ze třídy, během této doby musí žák vykonávat nějakou povinnost. Důvod trestu je dítěti vysvětlen, rodiče jsou informováni a nemohou se odvolat. (Quelles sont les punitions ou sanctions applicables au collège ou au lycée ? , 2023)

Ministerstvo školství ve Francii vydalo text (Ministère de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports. 2014), který popisuje kázeňská opatření na střední škole.

Škola je místo, které se řídí pravidly, jež si žák musí osvojit. Jsou určena pro všechny, ukládají povinnosti a poskytují práva a záruky. Francouzský školský zákoník nabádá, aby ředitel školy a pedagogický tým před zahájením jakéhokoli kázeňského řízení hledali, pokud je to možné, jakákoli užitečná výchovná opatření. Názor pracovníků zdravotní a sociální péče může vysvětlit určité chování, které není v souladu s pravidly ve škole. Pokud je nutné zahájit kázeňské řízení, musí být zahájeno v souladu s konkrétními postupy a v souladu s obecnými právními zásadami. V případě kázeňského řízení ředitel informuje školu a zahájí zasedání kárné komise. Osoba pověřená ředitelem zajišťuje, aby bylo postupováno podle zákona. Také pro tento účel existuje Průvodce uplatňování pravidla.

Sankce může mít výchovný dopad pouze tehdy, je-li vysvětlena a je-li podporováno její provádění, což je podporováno opatřením odpovědnosti a možností uložení podmíněné sankce.

Obecně lze říci, že výchovný charakter sankce předpokládá, že rodiče jsou plně zapojeni do rozhodovacího procesu v průběhu sankce i po jejím ukončení. Musí jim být umožněno, aby si přisvojili význam a rozsah uložené sankce. Výchovný charakter sankce spočívá především ve způsobu, jakým je o ní rozhodováno. V tomto ohledu je důležité rozptýlit jakékoli nedorozumění týkající se prostého uplatňování sankcí.

Všechny obecné právní zásady platné pro kázeňské řízení je třeba posuzovat stejně: zásada zákonnosti přestupků a sankcí, pravidlo "non bis in idem" (nemožnost sankcionovat dvakrát za stejné jednání), zásada kontradiktornosti řízení, zásada přiměřenosti, zásada individualizace.

Přestože se jedná o nejméně přísné sankce, nemělo by být opomíjeno napomenutí a důtka, které mohou být přiměřené povaze spáchaného přestupku. Rozhodnutí o jejich uložení musí být v souladu s formálními pravidly, která jsou srozumitelná všem. Disciplinární komise, slavnostní fórum pro zvyšování povědomí a výchovu k odpovědnosti, musejí být schopný rozhodovat o těchto sankcích, a ne pouze o trvalém vyloučení.

Je důležité mít na paměti, že je třeba rozlišovat mezi hodnocením školní práce a chováním žáka. Třídní rada může žáka "napomenout", ale nemůže mu udělit výstrahu.

6.2 Školní řád ve Francii

Pravidla v mateřské a základní škole jsou definována vnitřními předpisy, které vymezují práva a povinnosti každého člena pedagogické komunity a to učitelům, rodičům, studentům a dalším stranám, jestli jsou v nějakém vztahu ke škole.

Školní řád vypracovává ředitel školy v souladu se standardními předpisy, po dokončení se o jejich správnosti se hlasuje na školské radě.

Tento dokument obsahuje všechna pravidla, zásady života ve škole a stanovuje podmínky, za kterých jsou zásady realizovány. Například jde o docházkovou povinnost, práva rodičů na informace o studijních výsledcích, o chování jejich dětí, tolerance a respekt k druhým, záruka ochrany dítěte a jeho důstojnosti, zákaz tělesných trestů a ponižujícího zacházení. Také zde můžeme najít například hygienická a bezpečnostní opatření nebo zákaz používání některých osobních a nebezpečných předmětů.

Vnitřní předpisy školy také obsahují kapitolu věnovanou kázi žáků, která uvádí tresty různého charakteru v závislosti na věku žáka, jakož i pozitivní opatření k povzbuzení. Zejména upřesňuje, že žák nemůže být nikdy ponechán sám a bez dozoru. Vnitřní předpisy mohou také obsahovat preventivní a podpůrná opatření.

Školní řád je vyvěšen ve škole na místě snadno přístupném rodičům, také s ním musí být seznámen starosta. Na začátku školního roku jsou seznámeni rodiče nebo zákonní zástupci nově přijatých žáků se školním řádem. (Le règlement intérieur à l'école, 2023)

7 Rozhovory

7.1 Otázky

Tyto otázky byly předpřipravené před rozhovorem. Na základě konkrétních odpovědí byly některé otázky ještě přidány. Přidané otázky nalezneme v části, kde je přepsán konkrétní rozhovor.

Předpřipravené otázky:

Na jakém stupni školy vyučujete?

Jak staré žáky učíte nyní?

Učila jste v minulosti i jinou věkovou skupinu?

Kolik let učíte?

Byla jste někdy zaměstnaná v jiném odvětví, než je školství?

Jaká kázeňská opatření existují ve vaší škole?

Jaká kázeňská opatření využíváte?

Máte ve třídě vlastní opatření, která využíváte jako tresty?

Popište, v jakých situacích a jaká opatření využíváte? (Prosím rozepište se a vypište všechny typy opatření)

Jak na žáky tyto tresty fungují krátkodobě a dlouhodobě?

Máte nějaká vlastní pravidla ve třídě, která vám zajišťují klid a kázeň ve třídě?

Reguluje stát Francie/ ČR nějakým způsobem kázeňská opatření ve škole?

Jsou ve školách opatření stejná nebo si je každá škola tvoří sama?

Jakým způsobem jsou tvořena kázeňská opatření ve vaší škole?

Mají všichni učitelé stejná kázeňská opatření nebo se liší?

Máte na škole nějaká kázeňská opatření, která dáváte žákům pouze na konci nějakého období? Například na konci školního roku?

Jste spokojena s tím, jaké možnosti kázeňských opatření na škole máte? Nebo byste nějaký přidala/ubrala?

7.2 Rozhovor – Francie

Pro rozhovor byla vybrána paní učitelka vyučující ve Francii na prvním stupni základní školy. Rozhovor probíhal skrze emailovou komunikaci, aby bylo předejito nesrozumitelnosti v jiném jazyce. Otázky byly poskytnuty ve francouzském jazyce, odpovědi přijaty také ve francouzském jazyce a následně přeloženy.

7.2.1 Konkrétní rozhovor

Jméno a příjmení: Annick Battiston

Na jakém stupni školy vyučujete?

Nyní vyučuji CMI.

Jak staré žáky učíte nyní?

Momentálně učím žáky mezi lety 9 až 10 let.

Učila jste v minulosti i jinou věkovou skupinu?

Učila jsem v mateřské škole a později všechny ročníky na prvním stupni základní školy.

Kolik let učíte?

Učím 31 let. Zároveň jsem dávala soukromé hodiny žákům mimo školu, a to jak žákům prvního stupně základní školy, tak studentům ze střední školy. Také jsem byla dozorkyní na internátní škole.

Byla jste někdy zaměstnaná v jiném odvětví, než je školství?

Ano, pracovala jsem také v soukromém sektoru, zejména pro Mc Donald a Quick. Pracovala jsem i na lince na balení dortů. Tato práce probíhala i v noci. Dále jsem prodávala kosmetické výrobky a dorty.

Jaká kázeňská opatření existují ve vaší škole?

Na základní škole jsou opatření spíše mírná s výjimkou případů obtěžování a vážného násilí. Společně jsme ve škole rozhodli o sankcích: rappel a l'ordre (přivedení třídy nebo

žáka zpět k výuce připomenutím pravidla či pravidel), lecture du reglement (čtení pravidla), copie du reglement (opis pravidla), parents informés (rodiče informováni), parents convoqués (předvolání rodičů do školy). V případě obtěžování jsme povinni postupovat podle specifického protokolu.

Jaká kázeňská opatření využíváte?

Využívám vyjmenovaná opatření, na kterých jsme se společně domluvili. (viz. předchozí odpověď)

Máte ve třídě vlastní opatření, která využíváte jako tresty?

Ano.

Popište, v jakých situacích a jaká opatření využíváte? (Prosím rozepište se a vypište všechny typy opatření)

Pokud jde o mě, varuji studenta, který nedodržuje pravidla, tím, že na tabuli nakreslím čárku. Jestliže dostane 3 čárky, žák musí přepsat pravidlo, které porušuje svým nevhodným chováním.

Ve složitějších situacích, žák musí okamžitě vysvětlit v písemném projevu co se stalo, co udělal a proč je za to trestán. Tento text poté musí podepsat rodiče.

Občas potkám rodiče ve škole, a tak je rovnou informuji o tom, co se stalo během dne.

Co se týče domácích úkolů, na začátku školního roku rodičům na třídních schůzkách sdělují, že domácí úkoly vyžadují splněné a jestliže splněné nejsou, žák musí během přestávky dopolední nebo odpolední úkol dodělat, případně během dalšího dne. Může si vybrat při které přestávce ho udělá. Přijde tím ale o přestávku.

Jak na žáky tyto tresty fungují krátkodobě a dlouhodobě?

Na prvním stupni tresty fungují na žáky bezprostředně a v krátkodobém horizontu.

Máte nějaká vlastní pravidla ve třídě, která vám zajišťují klid a kázeň ve třídě?

Žáci musí do třídy vstupovat v tichosti a v klidu, jestliže tomu tak není, dostanou na tabuli kolektivní čárku pro celou třídu. Jestliže se během zbytku dne žáci chovají dobře, čárka může být odmazána.

Po vstupu do třídy se žáci musí postavit před tabuli.

Jestliže žáci při odchodu ze třídy dělají hluk, všichni se musí vrátit do třídy, dostanou na tabuli čárku a znovu kolektivně odchází ze třídy.

Pokud si žák povídá s jiným žákem, oběma žákům je zapsána čárka na tabuli.

Reguluje stát Francie nějakým způsobem kázeňská opatření ve škole?

Ano, Francie jako stát Francie upravuje disciplinární opatření, upřesňuje, že kázeňská opatření nesmí být ponižující a nesmí žáky připravit o přestávku jako celek.

Jsou ve školách opatření stejná nebo si je každá škola tvoří sama?

Kázeňská opatření, tresty si tvoří škola sama, a tak mohou být na školách různé.

Jakým způsobem jsou tvořena kázeňská opatření ve vaší škole?

Předpisy tvoří a o nich rozhoduje rada učitelů a školy, ty poté musejí být podepsány žákem i rodiči.

Mají všichni učitelé stejná kázeňská opatření nebo se liší?

Každý učitel může používat různé tresty, ale musejí být v souladu se školním řádem.

Máte na škole nějaká kázeňská opatření, která dáváte žákům pouze na konci nějakého období? Například na konci školního roku?

Ne.

Jste spokojena s tím, jaké možnosti kázeňských opatření na škole máte? Nebo byste nějaký přidala/ubrala?

S těmito opatřeními jsem spokojená. Udržování pořádku a kázně ve třídě závisí z mé strany do značné míry na postoji učitele ke svým studentům. Tento postoj by měl být vždy uctivý. Je zásadní zajistit, abychom byli spravedliví ve všech situacích. Student nesmí přijmout sankci, a to ani přísnou, pokud se mu nezdá spravedlivá.

Škola, ve které učím, je obyčejná škola. Zcela jiná situace je ve školách REP (školy určené pro děti se sociálními obtížemi nebo školy v izolovaných čtvrtích) ve kterých jsem pracovala dříve.

7.3 Rozhovor – Česká republika

7.3.1 Konkrétní rozhovor

Jméno a příjmení: Jana Patková

Na jakém stupni školy vyučujete?

Na prvním stupni základní školy.

Jak staré žáky učíte nyní?

Učím žáky 3. třídy, 8-9 let.

Učila jste v minulosti i jinou věkovou skupinu?

Od 1. do 5. třídy.

Kolik let učíte?

Učím od roku 1981, tedy 43 let.

Byla jste někdy zaměstnaná v jiném odvětví, než je školství?

Nikdy.

Víte, co jsou to kázeňská opatření?

Ano.

Jaká kázeňská opatření existují ve vaší škole?

Máme napomenutí třídního učitele, třídní důtku, ředitelskou důtku a 1, 2 a 3 z chování.

Známky z chování dostávají žáci, když porušují opravdu hodně školní řád.

Udělujete známky z chování podle toho, kolik toho žák za nějaké období udělal nebo rovnou za něco závažného?

Rovnou za hrubé porušení školního řádu, za ublížení na zdraví nebo krádež nebo například užívání drog. Výjimečně bývá udělena horší známka z chování, a to například z 300 žáků jsou 4 dvojky z chování.

Oproti tomu napomenutí, důtka apod. se načítají postupně, jsou na to nějaká interní pravidla, například za započtení napomenutí nebo za zapominání pomůcek.

O kterých opatřeních hlasuje pedagogická rada na poradě?

Na radě se hlasuje o ředitelské důtce a o známkách z chování.

Máte ve třídě vlastní opatření, která využíváte jako tresty?

Mám školní desatero, základní body chování a pokud ho poruší, tak si ten bod musí napsat písemnou formou nebo si místo toho mohou prohřešek odpracovat úkolem jako matematickým cvičením, občas využívám černé puntíky a pokud by jich bylo opravdu hodně, tak poznámkám do žákovské knížky. Ale upřednostňuji, aby dělali úkol navíc nebo opisovali bod v desateru. Výjimečně využívám i možnost odpracování si svého prohřešku, a to v době, kdy má být ve družině, tak pomáhá ve třídě.

Jsou o tomto rodiče informováni?

Ne, o tom nevědí. Jsou informováni v případě kázeňských opatření.

Jak na žáky tyto tresty fungují krátkodobě a dlouhodobě?

U takhle malých dětí vždy říkám, co udělaly ihned a jaký bude trest, případně se domluvíme společně na trestu. U takhle malých dětí tresty fungují spíše krátkodobě.

Jsou u udělení trestu přítomni i ostatní žáci?

Rozhodně ano.

Trestáte někdy třídu jako kolektiv nebo vždy individuálně?

Výjimečně kolektivně, když se něco stane a nikdo se nepřizná – něco se rozbije, něco se zničí a nikdo neřekne proč a jak se to stalo. Toto se děje opravdu výjimečně.

Fungují na žáky kázeňská opatření?

Hodně záleží na podpoře rodičů, pokud je to zajímavá, má takové opatření vliv. Pokud jim je to jedno, tak je to jedno i dětem a nemá to žádný efekt.

Napomenutí třídního učitele a třídní důtka se uděluje ihned, ředitelská důtka se uděluje ve čtvrtletí (výjimečně se může udělit dříve). Uděluje se před třídou. Rodiče musí podepsat takové opatření. Celá třída ví, že to dotyčnému bylo uděleno.

Máte nějaká vlastní pravidla ve třídě, která vám zajišťují klid a kázeň ve třídě?

Již jsem zmínila desatero nebo například ztiším hlas. Děti se navzájem utiší, aby slyšely, co se má dělat.

Reguluje stát ČR nějakým způsobem kázeňská opatření ve škole? Nebo si je škola tvoří sama?

Školní řády jsou podobné na všech školách. S přibývajícím věkem, kouřením apod. se školní řády hodně rozšiřují. Školní řád se schvaluje na poradě, je zveřejněn a žáci s rodiči potvrzují seznámení se školním řádem. Rodiče to podepisují do žákovské knížky. Zapisuje se do třídní knihy, kdy žáci byli seznámeni se školním řádem.

Jste spokojena s tím, jaké možnosti kázeňských opatření na škole máte? Nebo byste nějaký přidala/ubrala?

Jsem spokojená s opatřeními, ale myslím si, že je pro žáky obtížné orientovat se ve školním řádu. Pravidla jsou velmi dopodrobna vysvětlena, aby byl jasný výklad všech pravidel. Zároveň i pro učitele je těžké si pamatovat vše, co je ve školním řádu, natož pak pro děti.

Po rozhovoru mi bylo poskytnuto Desatero pravidel, které paní učitelka každý rok využívá a je-li potřeba, tak spolu se žáky pravidla aktualizuje.

Školní desatero třídy:

- 1. Dospělé i spolužáky vždy řádně pozdravím.*
- 2. O přestávce se chovám podle školního řádu.*
- 3. Nehoupu se na židli, ohrožuji tak svoje zdraví.*
- 4. Ve třídě i v aktovce udržuji pořádek.*
- 5. Při vyučování se hlásím, dávám pozor a nevykřikuji.*
- 6. Sešity udržuji v čistotě, učebnice mám obalené, neničím je.*
- 7. Když něco zapomenu, omluvím se.*
- 8. Před každou hodinou se připravuji podle rozvrhu.*
- 9. Domácí úkol si zapisuji do úkoláčku a vypravuji doma.*

10. Ke spolužákům se chovám slušně a neobtěžuji je.

Na poslední stránce notýsku mají děti desatero nalepené, takže se mohou na něj podívat, když potřebují, případně ho opsat na základě zadání, kdyby nějaké pravidlo porušily. Desatero také najdou vyvěšené ve třídě vedle tabule.

7.3.2 Porovnání odpovědí

Na jakém stupni školy učíte?

FR: *1. stupeň ZŠ*

ČR: *1. stupeň ZŠ*

Jak staré žáky učíte?

FR: *9-10 let*

ČR: *8-9 let*

Učila jste v minulosti i jinou věkovou skupinu?

FR: *děti v mateřské škole a žáky 1. stupně, doučování žáků ze středních škol*

ČR: *žáky od 1. do 5. třídy ZŠ*

Kolik let učíte?

FR: *31 let*

ČR: *43 let*

Byla jste někdy zaměstnána v jiném odvětví, než je školství?

FR: *Ano*

ČR: *Ne*

Jaká kázeňská opatření existují na vaší škole?

FR: *přivedení třídy nebo žáka zpět k výuce skrze připomenutí pravidla, čtení pravidla, opis pravidla, informování rodičů, pozvání rodičů do školy*

ČR: *napomenutí třídního učitele, třídní důtka, ředitelská důtka, hodnocení chování stupni 1 až 3*

Jaká kázeňská opatření využíváte?

Obě učitelky využívají kázeňská opatření podle školního řádu, zároveň mají vlastní jiná opatření neboli tresty ve třídě.

Jaká máte vlastní opatření ve třídě?

FR: *čárky na tabuli (pokud jsou 3, dojde k přepisu porušeného pravidla), písemný projev, kde žák vysvětluje, co se stalo. Takový text musí podepsat rodiče.*

ČR: *opisování porušeného pravidla, úkol navíc, černý puntík, poznámka do žákovské knížky, pomoc ve třídě*

Fungují tyto tresty na žáky dlouhodobě nebo krátkodobě?

FR: *krátkodobě*

ČR: *krátkodobě*

Reguluje stát nějakým způsobem kázeňská opatření ve škole?

FR: *Ano, Francie upravuje disciplinární opatření, upřesňuje, že kázeňská opatření nesmí být ponižující a nesmí žáky připravit o celou přestávku.*

ČR: *Školní rady na školách jsou velmi podobné, tedy i kázeňská opatření.*

Jsou ve školách kázeňská opatření stejná nebo si je škola tvoří sama?

FR: *Kázeňská opatření ve Francii si školy tvoří samy. Mohou být různé.*

ČR: *Kázeňská opatření v ČR vychází ze školského zákona, jsou tedy na školách stejné.*

Jakým způsobem jsou tvořena kázeňská opatření ve vaší škole?

FR: *Předpisy tvoří rada učitelů a školy, poté je potřeba, aby předpisy byly podepsány rodiči a žáky.*

ČR: *V České republice je školní řád vydáván ředitelem. Školní řád rozvíjí školský zákon. Pokud má škola školskou radu, musí být školní řád radou schválen.*

Máte ve škole kázeňská opatření, která udělujete žákům pouze za nějaké období?

FR: *Ne.*

ČR: *Kázeňská opatření se udělují za pololetí.*

Jste spokojena s kázeňskými opatřeními, která máte? Nebo byste nějaké přidala/ubrala?

FR: *Jsem spokojená.*

ČR: *Jsem spokojená.*

8 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Na základě rozhovorů můžeme porovnat systém kázeňských opatření na konkrétních školách v souvislosti s přístupem konkrétních učitelů. Nejdříve si musíme uvědomit, že jde o běžné základní školy v České republice a ve Francii. Můžeme se určitě setkat s jinými přístupy, a to třeba v souvislosti se školami alternativními či soukromými.

Obě paní učitelky momentálně učí na základní škole. Každá z vybraných škol využívá kázeňská opatření, která zaštituje škola ve školním řádu. Paní učitelka z České republiky vyjmenovala 3 základní kázeňská opatření – napomenutí třídního učitele, důtku třídního učitele a důtku ředitele školy, kromě toho také ihned zmínila hodnocení žákova chování třemi možnými stupni. Také jsme se dozvěděli, že ve třídě využívá své vlastní tresty, a to opis porušeného pravidla chování, úkol navíc nebo pomoc ve třídě.

Paní učitelka ve Francii také uděluje kázeňská opatření, které se ale s českými liší. Jde o připomenutí porušení pravidla ve třídě, čtení pravidla, opisování pravidla nebo informování rodičů či dokonce pozvání rodičů do školy. Paní učitelka zmiňuje, že na těchto opatřeních se spolu s učiteli na škole dohodli, že jsou tato opatření součástí školního řádu. Nám tyto pravidla připomínají opatření, která si paní učitelka v České republice zvolila jako pravidla vlastní ve školní třídě.

Obě paní učitelky jsou spokojené s tím, jaká kázeňská opatření ve školním řádě existují, paní učitelka z České republiky ale říká, že je leckdy pro děti, a to zejména na 1. stupni základní školy, orientovat se v detailních a četných pravidlech ve školním řádu. Každou aktualizací školního řádu pravidla přibývají, v poslední aktualizaci například přibylo pravidlo týkající se elektroniky a mobilních telefonů. K lepší orientaci paní učitelka vypsala základní pravidla do krátkých bodů, aby je žáci mohli mít stále na očích ve školní třídě. Díky tomu nehrozí, že by žáci základní pravidla porušovali z důvodu neznalosti.

Na základě rozhovoru s paní učitelkou z Francii jsme nenašli žádné propojení s českými kázeňskými opatřeními jako napomenutí, důtka apod. Když se ale zaměříme na dokument vydaný francouzským ministerstvem školství, zjistíme, že na střední škole taková opatření ve Francii také existují. V dokumentu se autor zmiňuje o napomenutí, výstraze, důtce, podmíněnému trestu a vyloučení.

Diskuse

Je otázkou, co si každý představí pod ponižujícím zacházením a trestáním v první části Úmluvy o právech dítěte. Můžeme se představit například tělesné tresty nebo i psychické trestání až týrání. Shodneme se na tom, že některé tresty prováděné například před svými kamarády, spolužáky ve škole mohou být pro některé dítě velmi ponižující, ale někdo z učitelů to naopak upřednostňuje z důvodu odstrašujícího příkladu pro ostatní.

Podle rozdělení trestů podle Matějčka (Matějček, 2012, str.9-10) jsou kázeňská opatření ve škole spíše tresty duševními nebo psychologickými. Dále bychom je zařadili do trestů výchovných podle obecného rozdělení podle Rostislava Filipa (Filip, 2010).

K tělesným trestům na školách v České republice a Francii již běžně nedochází jako tomu bylo v minulosti. Existují ale ještě místa na světě, kde tělesné tresty na školách přetrvávají. V roce 2022 byly například v americkém státě Missouri znovu zavedeny tělesné tresty v některých školách. (Ježková, 2022) Přitom vědci na Flordině zjistili (Corporal punishment can affect your child's brain, experts warn, 2013), že děti, trestané fyzickými tresty mají větší náchylnost k úzkostem a depresím.

Podle Vaníčkové (Vaníčková, 2004, str.21) jsou odměny a tresty důležité pro vývoj dítěte. Je ale důležité zvolit trest ve správné situaci, kdy je cílem korekce chování. Měli bychom se ujistit, že dítě pochopilo, co má dělat a jestli to, co po něm chceme je pro něho fyzicky nebo psychicky zvladatelné. Pokud ne, neměli bychom ho trestat.

S tresty a odměnami by se to nemělo přehánět, zároveň by měly převládat pochvaly nad tresty. (Ježková, Z. Krtičková, K., 2014) Podle Matějčka (Matějček, 2012) by měly převažovat tresty okamžité. Shodují se na tom i Ježková a Krtičková (Ježková, Krtičková, 2014). Dotazované učitelky se také shodly, a to zejména v případě, kdy se jedná o žáky mladšího školního věku.

Vždy je důležité se zamyslet nad tím, jestli je trest spravedlivý a jestli splňuje 3 funkce (Vaníčková, 2004, str.34). Žák by měl napravit škodu, pokud k nějaké došlo, trestem by se mělo zabránit opakování chování a také by trest měl zbavit viníka pocitu viny. Pokud jako učitel zjistíme později, že jsme zvolili trest nespravedlivý nebo že jsme potrestali jiného žáka, je důležité se umět omluvit. I z takového chování si žáci mohou vzít inspiraci a

poučení a vidět, jak je důležité se umět omluvit. Žák by měl vždy vědět za co trest dostává, také bychom nikdy neměli trest jeho osobnost, vždy trestáme pouze chování.

Ve škole je těžké vymyslet takový trest, aby byl spravedlivý a zároveň vhodný pro všechny žáky. Z toho důvodu možná existují kázeňská opatření, která lze udělit všem za nějaké období a tresty, individuální, okamžité, které si učitel řídí ve třídě sám.

Nejen správné načasování a správný obsah trestu musejí být dobře zvolené. Klíčové je také místo vykonání trestu. Obě učitelky se shodly, že trestají před ostatními žáky, aby došlo k poučení pro všechny. Podle Zornanové (Zornanová,2019) bychom měli ale rozlišovat žáky, kteří se špatně chovají, aby získali naši pozornost anebo zda se provinili z jiného důvodu. Jestliže před třídou potrestáme žáka, který doufá v jakoukoli pozornost, utvrdíme ho v tom, že takovou cestou svou pozornost získá.

Pokud je pro žáka trest příliš stresující nebo v ně vyvolává strach, v mozku se aktivuje emoční část mozku a spouští stresový hormon. V tu chvíli je člověk připraven na to se bránit nebo uniknout takové situaci. Žák nebo dítě není schopné se v tu chvíli poučit, snaží se uniknout trestu. (*Discipline, Punishment And The Child's Brain, 2017*)

Podle Úmluvy o právech dítěte se státy zavázaly k ochraně dítěte před všemi formami diskriminace nebo trestání. Žádné dítě by podle Úmluvy nemělo být ponižováno. Z Úmluvy není ale zcela jasné, kde je hranice toho, kdy je dítě už trestem ponižováno a kdy ještě není. Také je v Úmluvě zmiňována lidská důstojnost v souvislosti s tělesnými tresty, je ale otázkou, zda některými výchovnými tresty již lidskou důstojnost nenarušujeme. Z Úmluvy také plyne, že zavázané státy mají jako jednu z povinností řešit a eliminovat tělesné trestání jak ve školách, tak například v rodině. Z toho vyplývá, že i Česká republika má za povinnost eliminovat tělesné tresty například i v rodině a řešit to, že velké množství obyvatel podle výzkumů tělesné tresty v domácím prostředí stále toleruje a bere je jako běžnou součást výchovy.

Již v roce 1993 výbor (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016) doporučil zakázat veškeré tělesné tresty v rodině a dalších prostředích. Tělesné tresty jsou ve školách zakázané již od roku 1870, ale tělesné tresty prováděné v domácím prostředí, prostředí náhradní péče nebo v zařízeních denní péče a v nápravně výchovných zařízeních zakázané

v zákoně stále nejsou. Nejbližší formu takového zákona nacházíme v občanském zákoníku, kde je napsáno, že *výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti.* (Občanský zákoník, 2012)

Podle Úmluvy by Česká republika měla zakázat přímo tělesné tresty, bylo totiž zjištěno, že v mnoha státech jsou tělesné tresty stále součástí domácí výchovy. Česká republika je jednou z posledních zemí Evropské unie, která ještě nepřijala zákon o tělesném trestání dětí v domácím prostředí. V roce 2023 bylo toto téma znovu otevřeno a projednáváno. Návrh byl zatím zamítnut a téma se odložilo.

V roce 2001 výbor urgentně oslovil státy, které taková opatření nepřijala k tomu, aby zakázaly násilí na dětech, a to i v malé formě, ve školách i rodině a poprvé je zde zmíněno v tomto vztahu i kázeňské opatření.

Aby pro žáky pravidla byla spravedlivá, měl by učitel ke každému žákovi přistupovat stejně. Ale jak víme, liší se příčiny chování a pokud bychom ke všem situacím přistupovali stejně, mohl by být trest někdy nefunkční. Zároveň musíme zohlednit žáky, s nějakou diagnózou, která může jejich nevhodné chování způsobovat. Učitel by měl v takové situaci posoudit, zda jeho nevhodné chování je v dané situaci součástí jeho diagnózy či nikoli.

Kázeňská opatření se nacházejí ve školním řádu, některé školy také využívají tzv. Sankční řád, který je součástí primární prevence a kde se detailně škola vyjadřuje k situacím, ve kterých bude žák trestán. Je důležité, aby pravidla byla popsána tak, aby jim rozuměli i žáci mladšího školního věku. Paní učitelka z České republiky například vytvořila desatero základních pravidel, které jsou pro žáky napsána stručně a viditelně vystavená ve třídě.

Pojem výchovná opatření se vyskytuje v několika dokumentech a v různém významu. Pod výchovnými opatřeními si můžeme představit opatření ve škole, ale také výchovné prostředky zákonných zástupců dítěte nebo opatření zajišťující ochranu dítěte.

Podle Zormanové (Zormanová, 2019) má na chování a postoj žáka ke škole vliv zejména postoj jeho rodiny, rodičů ke vzdělání. Například negativní postoj může ovlivnit celkové chování žáka jak k učiteli, ke vzdělání, tak ke škole. Jestliže se rodiče před dítětem

nevhodně vyjadřují o škole nebo o učitelích, žák se začne ztotožňovat s takovým postojem, má pocit, že si může všechno dovolit.

Negativní postoj rodiče na vzdělání má vliv i na to, jestli je kázeňské opatření funkční. Žák, který má takové rodiče, kteří kritizují učitele, školu a postupy, nebere na velkou váhu kázeňské opatření, přenáší takový přístup na žáka, který si pak z takového opatření moc nevezme.

Důležité je, aby se učitel na žáka s rušivým chováním díval vždy v kontextu. Jak již bylo zmíněno, je možné že dítě usiluje skrze takové chování například o pozornost nebo se chová agresivně, jelikož zažívá takové chování doma. Jestliže učitel s danou třídou a žáky netráví moc celkového času ve svém rozvrhu, je pro těžší přistupovat ke každému individuálně a v kontextu. Je ale důležité se o to vždy snažit a zamýšlet se nad příčinou. Nakonec nám analýza takového chování může v budoucnu při práci s daným žákem a třídou pomoci.

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo porovnat kázeňská opatření využívaná v České republice a ve Francii. Bylo zjištěno, že kázeňská opatření vycházející ze školních řádů české a francouzské školy se liší. Každá z učitelek má ve třídě také vlastní pravidla a využívá další tresty. V České republice se hodnotí ještě chování žáka, což si lidé propojují s kázeňskými opatřeními, i když se o kázeňské opatření nejedná. Z obou rozhovorů vyplynulo, že každá škola má své vlastní předpisy, nebo i nepsaná pravidla na základě kterých kázeňská opatření uděluje. Na české základní škole učitelka využívá okamžité vlastní tresty ve chvíli, kdy se žák proviní. Tyto tresty jsou velmi podobné kázeňským opatřením využívaným na základní škole ve Francii. Ve školském zákoně a ve školním řádě, ale takové tresty nenajdeme, jsou tam kázeňská opatření jako napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele a ředitelská důtka. V další části také nalezneme třístupňové hodnocení chování. Obě učitelky se shodly na tom, že na mladší žáky tresty fungují krátkodobě, proto je lepší udělit jim trest hned a to tak, aby žák přesně věděl, čím se provinil. Z toho důvodu obě učitelky často propojují trest s pravidlem, který dotyčný porušil a to tak, že například žák musí dané pravidlo opsat. Tresty, které jsou danému žákovi udělovány velmi často, můžou přestat fungovat. Žák si na trest zvykne a trest tím pádem jeho chování nezmění. S tresty to je vhodné tedy nepřehánět, jestliže chceme, aby byly dlouhodobě funkční.

Kázeňská opatření úzce souvisí i s dalšími výchovnými prostředky, tresty, které jsou ve školách využívány. Každý učitel má i vlastní nastavená pravidla a sankce, a to s konkrétní třídou nebo se všemi žáky.

V dalším výzkumném šetření by bylo zajímavé zjistit další formy výchovných prostředků, které jsou ve školách využívány učiteli na konkrétním stupni školy. Je zcela jasné, že by se takové výchovné prostředky poté mohly propojit s problematikou lidské důstojnosti. Je také otázkou, kdyby čeští učitelé měli ve školním řádě zahrnuty i okamžité a častěji využitelná opatření, zda by se sjednotili a využívali opatření stejná nebo by přetrvávala i opatření vlastní.

Také by bylo zajímavé propojit výchovné prostředky a kázeňská opatření užívaná ve škole spolu s výchovnými prostředky užívanými v domácím prostředí.

Jakýkoli trest může mít dopad na dětskou psychiku a je vždy důležité, aby se učitel zamyslel, z čeho žákovo chování plyne nebo může plynout a podle toho zvolil vhodný trest ať už před třídou nebo mimo ni například v případě, kdy žák touží po pozornosti učitele.

Seznam použitých informačních zdrojů

Čáp, J. & Mareš J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. (2001)

České noviny. *Výzkum: Víc, než třetina rodičů používá běžně fyzické tresty*. 2023. Čerpáno z: [Výzkum: Víc než třetina rodičů používá běžně fyzické tresty \(ceskenoviny.cz\)](https://www.ceskenoviny.cz/vyzkum-vic-nez-tretina-rodicu-pouziva-beznej-fyzicke-tresty)

Children In History. *Student's Riots 1968*. (2017) Čerpáno z: [French Paris student riots : 1968 \(histclo.com\)](https://www.histclo.com/france-paris-student-riots-1968)

Daily Parenting. *Discipline, Punishment And The Child's Brain*. (2017) Čerpáno z: [Discipline, Punishment And The Child's Brain | Daisy Parenting](https://www.dailyparenting.com/discipline-punishment-and-the-childs-brain)

End Violence Against Children, *Country report for France*. 2020. Čerpáno z: [France | Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children \(endcorporalpunishment.org\)](https://www.endcorporalpunishment.org/france)

Filip, R. *Funkce trestu a trestání v současné společnosti*. (2010)

French Schools: Classroom Manners (2003) Čerpáno z: [French schools : classroom manners \(histclo.com\)](https://www.histclo.com/french-schools-classroom-manners)

Happy Me Parenting. *The Impact of Punishments On a Child's Developing Brain*. Čerpáno z: [The Impact of Punishments On a Child's Developing Brain - Conscious Parenting \(happyme parenting.com\)](https://www.happyme parenting.com/the-impact-of-punishments-on-a-childs-developing-brain)

Ježková, & Z. & Krtičková, K. *Šance dětem*. (2014) *Tresty ve výchově dětí: ano, či ne?* Čerpáno z: [Tresty ve výchově dětí: ano, či ne? | Šance Dětem \(sancedetem.cz\)](https://www.sancedetem.cz/tresty-ve-vychove-deti-ano-ci-ne)

Ježková, A. *Zlobivý žák dostane přes zadek. Některé školy v americkém státě Missouri opět zavádí fyzické tresty*. 2022. Dostupné z: [Některé školy ve státě Missouri opět zavádí fyzické tresty | Refresher news](https://www.refreshernews.com/některé-školy-ve-státě-missouri-opět-zavádí-fyzické-tresty)

Lovasová, L. & Schmidová, K. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. (2006)

Martanová, V. P. Národní ústav pro vzdělávání. *O primární prevenci rizikového chování*. (2014) Čerpáno z: [O primární prevenci rizikového chování, Národní pedagogický institut České republiky \(dříve Národní ústav pro vzdělávání\) \(npi.cz\)](https://www.npi.cz/o-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani)

Matějček, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál. (2012)

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Úmluva o právech dítěte*. (2016) Čerpáno z: [Úmluva o právech dítěte \(mpsv.cz\)](https://mpsv.cz)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Školský zákon. *Výchovná opatření*, § 31. (2022) Čerpáno z: [Školský zákon ve znění účinném ode dne 1. 2. 2022, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](https://msmt.cz)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Školský zákon. *Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád*. § 31. (2022)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách*. 2014. Čerpáno z: [Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](https://msmt.cz)

Ministère de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports. *Application de la règle, mesures de prévention et sanctions*. Établissements du second degré. 2014. Čerpáno z: [Application de la règle, mesures de prévention et sanctions | Ministère de l'Education Nationale et de la Jeunesse](https://education.gouv.fr)

Ministère de l'éducation nationale et de la jeunesse. *Le règlement intérieur à l'école*. 2023. Čerpáno z: [Le règlement intérieur à l'école | Ministère de l'Education Nationale et de la Jeunesse](https://education.gouv.fr)

Občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník, § 857. (2012) Čerpáno z: [89/2012 Sb. Občanský zákoník \(nový\) \(zakonyprolidi.cz\)](https://zakonyprolidi.cz)

Petrusek, Miloslav. Sociologická encyklopedie. *Labelling*. (2006) Čerpáno z: [Labelling – Sociologická encyklopedie \(cas.cz\)](https://cas.cz)

Pospíchalová, A. *Odměny a tresty neboli cukr a bič ve školách*. Národní pedagogický institut České republiky. *Problémové chování ve výuce*. (2020) Čerpáno z: [Odměny a tresty neboli cukr a bič ve školách | Zapojmevsechny.cz \(zapojmevsechny.cz\)](https://zapojmevsechny.cz)

Quelles sont les punitions ou sanctions applicables au collège ou au lycée ? 2023. Čerpáno z: [Quelles sont les punitions ou sanctions applicables au collège ou au lycée ? | Service-Public.fr](https://service-public.fr)

Streetwise – France. *Physical and Moral Violence in French Schools*, 2012. Čerpáno z: The French school system explained. French school punishment. Education. Diplomas. (streetwise-france.com)

Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická Liberec. *Sankční řád*. (2015) Čerpáno z: Sankční řád – Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická Liberec (libereckazdravka.cz)

Vacek, P. *Analýza školních řádů a její pedagogicko-psychologické souvislosti*. Pedagogická orientace 1. 2000.

Vaničková, E. *Tělesné tresty dětí, definice – popis – následky*. Praha: Grada. (2004)

Vorbes, T. *Fyzické tresty ve škole: návod, podle kterého kdysi učitelé trestali své žáky*. Bejvávalo. Původní text z roku 1860. 2020. Čerpáno z: Fyzické tresty ve škole: návod, podle kterého kdysi učitelé trestali své žáky - Bejvávalo.cz (bejvavalo.cz)

Vicherek, R. *Účel trestu*. (2013) Čerpáno z: Účel trestu | epravo.cz

Zákon o sociálně právní ochraně dětí. *Výchovná opatření*, § 13. (2023) Čerpáno z: Výchovná opatření, § 13 - Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. | Kurzy.cz

Základní škola Hosín. *Preventivní program*. (2023) Čerpáno z: Základní škola a Mateřská škola Hosín (skolahosin.cz)

Základní škola Nová Paka. *Sankční řád*. (2022) Čerpáno z: Dokumenty ke stažení | Základní škola Nová Paka (zsnovapaka.cz)

Základní škola Ostrov, příspěvková organizace. *Pravidla a kritéria pro udělování výchovných opatření*. 2012. Dostupné z: Základní škola Ostrov, příspěvková organizace - Pravidla a kritéria pro udělování výchovných opatření (zspostrov.cz)

Zormanová, L. *Příčiny rušivého chování žáků ve výuce realizované ve školné třídě*. 2019. Dostupné z: Odborný článek: Příčiny rušivého chování žáků ve výuce realizované ve školní třídě (rvp.cz)

Žáková. *Tělesné tresty ve školách: Proč se dnes zakázaná praktika v minulosti těšila oblibě?* Eurozprávy. 2018. Čerpáno z: Tělesné tresty ve školách: Proč se dnes zakázaná praktika v minulosti těšila oblibě? | EuroZprávy.cz (eurozpravy.cz)

Seznam příloh

Příloha 1–561/2004 Sb. Školský zákon, Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád

Školní řád, vnitřní řád a stipendijní řád

§ 30

(1) Ředitel školy vydá školní řád; ředitel školského zařízení vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád upravuje

a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci ve škole nebo školském zařízení,

b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,

c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,

d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů.

(2) Školní řád obsahuje také pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů.

(3) Školní řád nebo vnitřní řád může omezit nebo zakázat používání mobilních telefonů nebo jiných elektronických zařízení dětmi, žáky nebo studenty, s výjimkou jejich používání v nezbytném rozsahu ze zdravotních důvodů.

(4) Školní řád nebo vnitřní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance, žáky a studenty školy nebo školského zařízení a informuje o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých dětí a žáků.

(5) Ředitel střední nebo vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vydat stipendijní řád, podle něhož lze žákům a studentům poskytovat prospěchové stipendium.

(6) Ředitel střední nebo vyšší odborné školy může se souhlasem zřizovatele vystupovat jako zprostředkovatel smlouvy mezi žákem nebo studentem starším 15 let na jedné straně a právnickou či fyzickou osobou na druhé straně, ve které se za sjednaných podmínek právnická či fyzická osoba zaváže poskytovat žákovi či studentovi příspěvek na výuku či studium a žák či student se zaváže po ukončení výuky či studia uzavřít s určenou právnickou či fyzickou osobou pracovní poměr související s oborem jeho výuky či studia, a v tomto pracovním poměru setrvat po sjednanou dobu, nebo vrátit poskytnuté příspěvky⁵²). Žák střední školy, který dovršil patnáct let a ukončil povinnou školní docházku, se může zavázat smlouvou podle věty první; smlouva podle věty první uzavřená nezletilým žákem je neplatná, jestliže k jejímu uzavření nedal souhlas zákonný zástupce žáka.

Příloha 2–561/2004 Sb. Školský zákon, výchovná opatření

Výchovná opatření

§ 31

(1) Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněné vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. Pochvaly, jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo školského zařízení nebo třídní učitel. Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem druhy dalších kázeňských opatření a podmínky pro udělování a ukládání těchto dalších kázeňských opatření a pochval nebo jiných ocenění.

(2) Ředitel školy nebo školského zařízení může v případě závažného zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem rozhodnout o podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení. V případě zvláště závažného zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem ředitel vyloučí žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení. To neplatí

pro zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a zařízení pro preventivně výchovnou péči podle zákona upravujícího ústavní a ochrannou výchovu a preventivně výchovnou péči. V rozhodnutí o podmíněném vyloučení stanoví ředitel školy nebo školského zařízení zkušební lhůtu, a to nejdéle na dobu jednoho roku. Dopustí-li se žák nebo student v průběhu zkušební lhůty dalšího zaviněného porušení povinností stanovených tímto zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem, může ředitel školy nebo školského zařízení rozhodnout o jeho vyloučení. Žáka lze podmíněně vyloučit nebo vyloučit ze školy pouze v případě, že splnil povinnou školní docházku.

(3) Zvláště hrubé opakované slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči zaměstnancům školy nebo školského zařízení nebo vůči ostatním žákům nebo studentům se považují za zvláště závažné zaviněné porušení povinností stanovených tímto zákonem.

(4) O podmíněném vyloučení nebo o vyloučení žáka či studenta rozhodne ředitel školy nebo školského zařízení do dvou měsíců ode dne, kdy se o provinění žáka nebo studenta dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy se žák nebo student provinění dopustil, s výjimkou případu, kdy provinění je klasifikováno jako trestný čin podle zvláštního právního předpisu.²¹⁾ O svém rozhodnutí informuje ředitel pedagogickou radu. Žák nebo student přestává být žákem nebo studentem školy nebo školského zařízení dnem následujícím po dni nabytí právní moci rozhodnutí o vyloučení, nestanoví-li toto rozhodnutí den pozdější.

(5) Dopustí-li se žák nebo student jednání podle odstavce 3, oznámí ředitel školy nebo školského zařízení tuto skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jde-li o nezletilého, a státnímu zastupitelství do následujícího pracovního dne poté, co se o tom dozvěděl.

Příloha 3–359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Výchovná opatření

Výchovná opatření

§ 13

(1) Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může obecní úřad obce s rozšířenou působností

a) napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,

b) stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte,

c) uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji, nebo

d) uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie; ustanovení § 12 odst. 1 tím není dotčeno.

Neučinil-li tak obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud.

(2) Obecní úřad obce s rozšířenou působností při rozhodování o výchovných opatřeních podle odstavce 1 přihlédne k tomu, že projednávání nedostatků podle § 10 odst. 1 písm. b) až d) nebo uložení povinnosti podle § 12 odst. 1 a 3 nevedlo k nápravě.

(3) Obecní úřad obce s rozšířenou působností může požádat příslušný obecní úřad, aby sledoval, zda jsou dodržována výchovná opatření, o nichž rozhodl.

(4) Obecní úřad obce s rozšířenou působností zruší jím uložené výchovné opatření,

a) jestliže splní svůj účel, nebo

b) jestliže nesplní svůj účel; přitom může rozhodnout o uložení jiného výchovného opatření nebo zvolit jiné vhodné opatření sociálně-právní ochrany,

c) změní-li se poměry; písmeno b) věta za středníkem platí obdobně.

§ 13a

(1) Vyžaduje-li to zájem dítěte a výchovná opatření podle § 13 odst. 1 nevedla k nápravě, může soud dočasně odejmout dítě z péče rodičů nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte; přitom dítěti nařídí nejdéle na 3 měsíce pobyt ve

- a) středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo
- b) zařízení poskytovatele zdravotních služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením.

(2) Není-li možné zajistit dítěti potřebnou ochranu a pomoc jiným výchovným opatřením nebo opatřením sociálně-právní ochrany a zároveň není možné zajistit péči o dítě náhradní rodinnou péčí, zejména pěstounskou péčí na přechodnou dobu, může soud rozhodnout o svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle odstavce 1 písm. a), jde-li o dítě,

- a) které se ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen,
- b) které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku,
- c) tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané, nebo
- d) které se ocitlo v prostředí nebo situaci, které závažným způsobem ohrožují jeho základní práva.

(3) Soud v rozhodnutí označí zařízení, do kterého má být dítě podle odstavce 1 umístěno. Přitom přihlédně k zájmům dítěte a k vyjádření obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Soud dbá na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých.

(4) V souvislosti s řešením sporu rodičů o výchově dítěte může soud rozhodnout o pobytu dítěte v zařízení poskytovatele zdravotních služeb podle odstavce 1 písm. b), jen vyžaduje-li to zdravotní stav dítěte a za podmínek, že

- a) je prokázáno, že existuje naléhavá potřeba umístění dítěte do tohoto zařízení s ohledem na zájem dítěte a jeho další citový, psychický a rozumový vývoj,
- b) nepostačuje využití jiných opatření k ochraně dítěte,
- c) je soudem předem omezena doba pobytu dítěte v zařízení poskytovatele zdravotních služeb a
- d) současně je rodičům uložena povinnost využít odbornou poradenskou pomoc směřující k nápravě vztahů v rodině.

(5) Soud může dobu trvání výchovného opatření podle odstavce 1 zcela výjimečně prodloužit, zejména v případě, že si rodiče nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte prokazatelně upravuje své poměry tak, aby mohla převzít dítě do osobní péče. Celková doba nepřetržitého trvání výchovného opatření podle odstavce 1 nesmí přesáhnout 6 měsíců.

(6) Doby pobytu dítěte ve středisku výchovné péče, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, v zařízení poskytovatele zdravotních služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením, který je uložen na základě předběžné úpravy poměrů dítěte na nezbytně nutnou dobu podle § 924 občanského zákoníku nebo výchovného opatření podle odstavce 1, se pro účely posouzení celkové doby nepřetržitého trvání výchovného opatření podle odstavce 5 sčítají. Povolení přechodného pobytu (návštěvy) u rodičů nebo jiných osob podle § 30 nemá na celkovou dobu trvání výchovného opatření podle odstavce 5 vliv.

Příloha 4 – Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

§ 857

(1) Dítě je povinno dbát svých rodičů.

(2) Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměřňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídit.